

Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics

Vol 3 (2021)

Ειδικό τεύχος: Γλώσσα, πανδημία, γλωσσολογία



AWPEL (3) 2021

ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ

Γλώσσα, πανδημία, γλωσσολογία

Publish-as-you-go*

*Αυτό το τεύχος εκδίδεται με τη μορφή publish-as-you-go. Δηλαδή τα κείμενα δημοσιεύονται σταδιακά, με τη σειρά που ολοκληρώνονται. Όταν ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, θα αναρτηθούν τα τελικά περιεχόμενα και η εισαγωγή.

AWPEL Vol. 3 2021

Cover

ISSN 2858-2801

Η πανδημία στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση των πινακίδων Covid-19 στους δημόσιους χώρους της πόλης

Christopher Lees

Copyright © 2022



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Lees, C. (2022). Η πανδημία στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση των πινακίδων Covid-19 στους δημόσιους χώρους της πόλης. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 3, 132–158. Retrieved from <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/awpel/article/view/29950>

Η πανδημία στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση των πινακίδων Covid-19 στους δημόσιους χώρους της πόλης

Christopher Lees

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
cjlees@auth.gr

Περίληψη

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα βασικά πορίσματα από την έρευνά μου σχετικά με τις ενημερωτικές πινακίδες και τις ανακοινώσεις για τον κορωνοϊό, οι οποίες έχουν μεταφραστεί από τα ελληνικά προς τα αγγλικά σε δημόσιους χώρους της Θεσσαλονίκης. Τα συγκεκριμένα κείμενα αποτελούν ένα βασικό μέρος του «μεταφραστικού τοπίου» της πόλης, όρο που έχω προσαρμόσει κατ' αναλογία με τον όρο γλωσσικό τοπίο. Υποστηρίζω ότι το μεταφραστικό τοπίο συνίσταται στη μετάφραση πρωτότυπων κειμένων –συνήθως μικρής έκτασης–σε δημόσιους χώρους με βασικό στόχο τη μεταφορά του μηνύματος σε μη φυσικούς/ες ομιλητές/τριες της γλώσσας πηγής. Υιοθετώ μια διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία συνδυάζει μεθοδολογικά εργαλεία τόσο από την εθνογραφία και τη γλωσσολογία όσο και από τη μεταφρασεολογία, προκειμένου να εξεταστούν οι κοινωνιογλωσσολογικές όψεις των συγκεκριμένων μεταφρασμένων κειμένων, καθώς και η αναδυόμενη ταυτότητα των μεταφραστών/τριών τους.

1. Εισαγωγή και θεωρητικό υπόβαθρο

Η εμφάνιση του κορωνοϊού Covid-19 τον Μάρτιο του 2020 άλλαξε τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο. Όπως ήταν αναμενόμενο, τα νέα δεδομένα της πανδημίας έφεραν σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία, τον τρόπο ζωής μας και κατ' επέκταση, τη γλωσσική χρήση. Το ενδιαφέρον της γλωσσολογίας για τις εξελίξεις αυτές δεν άργησε να φαίνεται τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, οι Κατσογιάννου και Στεφανίδου (2020) ασχολήθηκαν με τις νέες λέξεις –ελληνικές και αγγλικές– οι οποίες σχετίζονται με τον κορωνοϊό και

εντάχθηκαν στο καθημερινό λεξιλόγιο των ελληνόφωνων ομιλητών/τριών,¹ ενώ ο Αρχάκης (2020β) αναλύει τους τρόπους με τους οποίους ο κορωνοϊός και η άφιξη των μεταναστών/τριών και των προσφύγων στην Ελλάδα παρουσιάζονται στον εθνικό λόγο ως παράλληλες απειλές για τη χώρα (βλ. και Αρχάκης σε αυτόν τον τόμο). Επίσης, η μελέτη της γλώσσας στο γλωσσικό τοπίο αποδείχτηκε ιδιαίτερα παραγωγική τη συγκεκριμένη περίοδο. Για παράδειγμα, ο Marshall (2021) εξερευνά το γλωσσικό τοπίο του Βανκούβερ τους πρώτους μήνες της πανδημίας αναλύοντας τις αλλαγές που παρατηρούνται τόσο σε επίσημα όσο και σε ανεπίσημα ή προσωπικά κείμενα. Επίσης, οι Ogiertmann & Bella (υπό έκδοση) εξετάζουν τις πραγματολογικές διαστάσεις των ελληνικών και των αγγλικών ανακοινώσεων για τα μέτρα προστασίας κατά της διασποράς του κορωνοϊού, ενώ ο Κανάκης (σε αυτόν τον τόμο) εξετάζει το γλωσσικό τοπίο των επιχειρήσεων, των πλοίων και των αεροδρομίων σχετικά με τον δημόσιο λόγο και την πανδημία σε τέσσερις περιοχές της Ελλάδας: τη Μυτιλήνη, την Αθήνα, τη Σαλαμίνα και την Άνδρο. Οι εξελίξεις στη γλωσσική χρήση κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ειδικά σε ανακοινώσεις για τα εν λόγω μέτρα προστασίας, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για το μεταφραστικό τοπίο (*translation landscape*), ένα φαινόμενο που αποτελεί το αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου.

Στο σημείο αυτό, θεωρώ ότι είναι σκόπιμο να αποσαφηνιστούν δύο πράγματα: Η έννοια του μεταφραστικού τοπίου και η σχέση του με την ευρύτερη θεματολογία του παρόντος τόμου. Σχετικά με το πρώτο, ο όρος *μεταφραστικό τοπίο* αποτελεί μια δική μου προσαρμογή του όρου *γλωσσικό τοπίο* ως γλωσσολογικού αντικειμένου. Συνοπτικά, το μεταφραστικό τοπίο συνίσταται στη μετάφραση κειμένων τα οποία τοποθετούνται σε δημόσιους χώρους με σκοπό τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με άτομα που δεν ομιλούν την κυρίαρχη γλώσσα (πρβλ. Lees 2021β). Λεπτομερέστερα, οι μεταφράσεις αυτές «ενδέχεται να έχουν πραγματοποιηθεί από επίσημους φορείς, από ιδιωτικές επιχειρήσεις ή από ιδιώτες με σκοπό να ειπωθούν από μέλη της κοινότητας, τα οποία δεν γνωρίζουν επαρκώς τη γλώσσα-πηγή» (ό.π.: 3, δική μου μετάφραση). Από τον ορισμό αυτόν, μπορεί να συνάγει κανείς ότι υπάρχουν ορισμένες ομοιότητες αλλά και διαφορές ανάμεσα στο γλωσσικό και το μεταφραστικό τοπίο. Για παράδειγμα, το γλωσσικό τοπίο ενδιαφέρεται για την εθνογραφική μελέτη της χρήσης της γλώσσας σε συνάρτηση με τον χρόνο και τον

¹ Πρέπει να σημειωθεί ότι η χρήση των αγγλικών όρων *lockdown* και *click away* αναζωπύρωσε τη συζήτηση για τον εξωτερικό δανεισμό και την επίδρασή του στην ελληνική γλώσσα (βλ. Μακρή-Τσιλιπάκου 1999α, 1999β) που γίνεται εδώ και χρόνια, ενίοτε με επικριτική διάθεση. Για παράδειγμα, παρόλο που δέχεται ότι οι δάνειες λέξεις εμπλουτίζουν την εκφραστική δύναμη της ελληνικής γλώσσας, η Μπακάκου-Ορφανού (2005: 167) σημειώνει ότι «αντί της πρόχειρης και αβασάνιστης εισαγωγής ξένων λέξεων στο βαθμό που επιβάλλεται από μιμητισμό και ξеноμανία, καλό θα είναι να προτιμάται και να προωθείται ο ελληνικός όρος και μάλιστα σε περιπτώσεις που θεωρείται, αν όχι περισσότερο, τουλάχιστον εξίσου δηλωτικός και επιτυχής». Ωστόσο, δεν εξηγεί για ποιους λόγους θεωρεί ότι θα πρέπει να προωθείται ο ελληνικός όρος, κάτι που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως φόβος –διάχυτος στην ευρύτερη κοινωνία– για την απειλή που υποτίθεται πως δέχεται η ελληνική γλώσσα από τις ξένες λέξεις. Οι δηλώσεις του Γ. Μπαμπινιώτη (*Τα Νέα* 2020), ο οποίος άσκησε έντονη κριτική στη χρήση σχετικών αγγλικών όρων και πρότεινε εναλλακτικές ελληνικές λέξεις, αποτελούν επίκαιρα παραδείγματα της συγκεκριμένης αντίληψης. Βλ. όμως Φλιάτουρας (2020), ο οποίος καταρρίπτει τον μύθο του κινδύνου για την ελληνική γλώσσα και αναφέρεται στις σύγχρονες γλωσσολογικές θέσεις για το ζήτημα του δανεισμού, οι οποίες αποδέχονται την πολύγλωσση γλωσσική χρήση ως αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης πολυπολιτισμικής πραγματικότητας (βλ. και Jørgensen 2008· Τσοκαλίδου 2017).

χώρο (πρβλ. Jaworski & Thurlow 2010· Blommaert 2013· Canakis 2018), καθώς και με την ευμετάβλητη και δυναμική φύση της γλώσσας στο περιβάλλον που ζούμε (βλ. Blommaert & Maly 2014· Canakis 2017). Το ίδιο ισχύει και για το μεταφραστικό τοπίο, καθώς οι μεταφράσεις μαρτυρούν τις επικοινωνιακές ανάγκες του τόπου, οι οποίες ενδέχεται να αλλάζουν ανάλογα με την εποχή και τις ομάδες των μη ελληνόφωνων ομιλητών/τριών που επισκέπτονται μια συγκεκριμένη περιοχή.² Ωστόσο, ενώ το γλωσσικό τοπίο επικεντρώνεται και σε μονόγλωσσα και σε πολύγλωσσα κείμενα στον δημόσιο χώρο, το μεταφραστικό τοπίο ασχολείται αποκλειστικά με κείμενα τα οποία έχουν σκοπίμως μεταφραστεί, ώστε να μεταφερθεί το μήνυμα της πρώτης γλώσσας την οποία δεν καταλαβαίνει το αναγνωστικό κοινό.

Επιπλέον, λόγω της σχέσης του τόσο με τη γλώσσα στον δημόσιο χώρο όσο και με τη μετάφραση, υποστηρίζω ότι το μεταφραστικό τοπίο συνιστά ένα ερευνητικό πλαίσιο που απαιτεί μια διεπιστημονική προσέγγιση και συγκεκριμένα τον συνδυασμό της κοινωνιογλωσσολογίας και της μεταφρασεολογίας (Lees 2021β). Θεωρώ ότι η προσέγγιση αυτή είναι απαραίτητη επειδή, αφενός, η μετάφραση συνιστά μια κοινωνική πρακτική στην οποία εμπλέκονται μέλη της κοινωνίας με γνώσεις άλλων γλωσσικών και κοινωνικών πραγματικοτήτων (πρβλ. Baynham & King-Lee 2019· Ji & Lavisosa 2021) και, αφετέρου, επειδή το μετάφρασμα συνιστά ένα γλωσσικό φαινόμενο το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνίες στις οποίες ομιλούνται η γλώσσα-πηγή και η γλώσσα-στόχος. Το γεγονός αυτό εξηγεί την εμφάνιση της λεγόμενης *κοινωνιολογικής στροφής* (sociological turn) στη μεταφρασεολογία και στις σπουδές διερμηνείας τα τελευταία χρόνια, η οποία μετατοπίζει την προσοχή του/της ερευνητή/τριας από το μετάφρασμα στον/την ιδιον/α τον/τη μεταφραστή/τρια (βλ. Munday 2012: 234-236), χωρίς τον/την οποίον/α δε θα μπορούσε να υπάρχει η μετάφραση. Οι περισσότερες γνωστές έρευνες στο πλαίσιο αυτό (Pym 2006· Wolf & Fukari 2007· Gouanvic 2005· Hanna 2016, μεταξύ άλλων) έχουν επιστρατεύσει την κοινωνιολογική θεωρία του Bourdieu (1977, 1989) –και συγκεκριμένα την έννοια του habitus³ για την ανάλυση των μεταφραστικών επιλογών. Η Γιαννακοπούλου (2012: 25) τονίζει την προοπτική της προσέγγισης αυτής για την ελληνική επιστημονική κοινότητα⁴ γράφοντας ότι:

η μελέτη του habitus, των εσωτερικευμένων έξεων δηλαδή που τον ωθούν σε κάποιες επιλογές έναντι κάποιων άλλων από ένα πιθανό ρεπερτόριο επιλογών, μπορούν να αναδείξουν τη δυναμική των μεταφραστικών στρατηγικών για την απόκτηση κύρους, δηλαδή συμβολικού κεφαλαίου.

Προσθέτει δε ότι το habitus «δεν καθορίζει νομοτελειακά τις επιλογές κάποιου, αλλά τον παρακινεί ασυνείδητα να δρα με έναν τρόπο που απλά του φαίνεται λογικός και 'ορθός'» (ό.π.: 19).

² Για παράδειγμα, παρόλο που στη Θεσσαλονίκη τα περισσότερα κείμενα σε δημόσιους χώρους μεταφράζονται προς τα αγγλικά, υπάρχουν και κείμενα μεταφρασμένα σε βαλκανικές γλώσσες και στα ρωσικά λόγω της αυξημένης τουριστικής κίνησης από τις περιοχές αυτές (Lees 2021β).

³ Για τον Bourdieu (1990α, όπως αναφέρεται στο Munday 2012: 235), το habitus «είναι το προϊόν της ιστορίας του ατόμου, αλλά επίσης μέσω των διαμορφωτικών βιωμάτων της πρώιμης παιδικής ηλικίας, όλης της συλλογικής ιστορίας της οικογένειας και της [κοινωνικής] τάξης» (δική μου μετάφραση).

⁴ Αλλά βλ. Γραμμενίδης κ.ά. (2015: 107-121).

Παρά την αδιαμφισβήτητη συμβολή αυτής της οπτικής στη μελέτη των μεταφρασμένων έργων, ιδίως για την κατανόηση του ιστορικο-κοινωνικού υποβάθρου του/της μεταφραστή/τριας που ενδέχεται να επηρεάζει το τελικό μετάφρασμα, μάλλον δεν επαρκεί για τη γλωσσολογία. Όπως επισημαίνει η Bucholtz (1999: 205), «ο Bourdieu είναι λιγότερο χρήσιμος για την κοινωνιογλωσσολογία [...] ο Bourdieu θεωρεί το άτομο, λοιπόν, περισσότερο ως προϊόν του κοινωνικού κατεστημένου παρά ως ελεύθερο δρών υποκείμενο» (δική μου μετάφραση). Ο λόγος είναι ότι η σύγχρονη κοινωνιογλωσσολογία τείνει να θεωρεί την ταυτότητα ως στοιχείο που αναδύεται μέσα από τη γλωσσική χρήση και κατασκευάζεται στο επίπεδο των ομιλητών/τριών για τις ανάγκες αυτών (πρβλ. Eckert & McConnell-Ginet 1992· Bucholtz & Hall 2005· Μακρή-Τσιλιπάκου 2017) και όχι μέσα από κοινωνικά προκαθορισμένες μεταβλητές όπως το (βιολογικό) φύλο, η ηλικία και η κοινωνική τάξη.⁵ Εδώ νομίζω ότι φαίνεται η ανάγκη για διεπιστημονικότητα. Συγκεκριμένα, αντί να θεωρούνται αντίπαλοι χώροι, η κοινωνιογλωσσολογία και η μεταφρασεολογία μπορούν να συνεργαστούν για την περαιτέρω διερεύνηση του μεταφραστικού τοπίου. Άλλωστε, όπως το θέτουν οι Γραμμενίδης κ.ά. (2015: 60), «οι δεσμοί μεταξύ γλωσσολογίας και μεταφρασεολογίας παραμένουν άρρηκτοι παρά τις ενστάσεις κάποιων ερευνητών».

Με λίγα λόγια, οι μακρο-ανάλυση που υιοθετείται στην κατά Bourdieu προσέγγιση στη μεταφρασεολογία μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για το κοινωνικό, το εκπαιδευτικό και το επαγγελματικό υπόβαθρο του/της μεταφραστή/τριας, ενώ η ποιοτική εθνογραφική προσέγγιση που χρησιμοποιείται στο γλωσσικό τοπίο μπορεί να προσφέρει σημαντικά δεδομένα για τις γλωσσικές και τις μεταφραστικές επιλογές των μεταφραστών/τριών, καθώς και για τους λόγους που μεταφράζονται τα συγκεκριμένα κείμενα μέσα από την επαφή του/της ερευνητή/τριας με τους/τις ίδιους/ες τους/τις μεταφραστές/τριες (Lees 2021β). Η επαφή με τους/τις μεταφραστές/τριες δίνει τη δυνατότητα στον/την ερευνητή/τρια να αποκομίσει μια πιο αντιπροσωπευτική εικόνα για τα άτομα που μεταφράζουν στο κοινωνικό μας περιβάλλον, τους λόγους που πραγματοποιούνται οι μεταφράσεις και την άποψη των ίδιων για τις μεταφραστικές τους επιλογές.⁶

Αναφορικά με τη σχέση του μεταφραστικού τοπίου και τη χρήση της γλώσσας στην εποχή της κορωνοϊού, από την αρχή της πανδημίας μέχρι σήμερα, εμφανίστηκαν πολλά σχετικά κείμενα. Στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης, τα κείμενα αυτά κατατάσσονται σε δύο διακριτές κατηγορίες: πινακίδες οι οποίες ενημερώνουν τον κόσμο για τα μέτρα προστασίας κατά του κορωνοϊού και πινακίδες οι οποίες ενημερώνουν το κοινό για την επίδραση της πανδημίας στη λειτουργία της επιχείρησης ή για τον τρόπο που μπορεί να βοηθήσει η επιχείρηση σχετικά με την πανδημία (Lees 2021α). Πιστεύω ότι η ανάλυση των συγκεκριμένων

⁵ Αλλά βλ. Hall (υπό έκδοση), η οποία βασίζεται στον παράγοντα της κοινωνικής τάξης για την ερμηνεία της χρήσης των αγγλικών για υβριστικές εκφράσεις σε συνομιλίες που πραγματοποιούνται στα Χίντι. Βλ. επίσης το πλαίσιο της θεωρίας του διαλογικού εαυτού (Dialogical Self Theory) (Hermans 2001· Hermans & Gieser 2012), το οποίο επικεντρώνεται στους τρόπους με τους οποίους η ταυτότητα διαμορφώνεται σε συγκεκριμένες περιστάσεις αλλά ταυτόχρονα σε συνάρτηση με την ευρύτερη κοινωνία και τις νόρμες της (βλ. Milani & Levon 2017 για τις εφαρμογές της θεωρίας στη σεξουαλική ταυτότητα και τους τρόπους με τους οποίους αυτή η ταυτότητα αποτυπώνεται γλωσσικά).

⁶ Βλ. Aiesteran, Cenoz & Gorter (2010)· Androutsopoulos (2014) και Martínez-Ibarra (υπό έκδοση) για ερευνητικές προσεγγίσεις που περιλαμβάνουν την άποψη συμμετεχόντων στο γλωσσικό τοπίο.

κειμένων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο για την κοινωνιογλωσσολογία όσο και για τη μεταφρασεολογία: για την κοινωνιογλωσσολογία, επειδή οι μεταφράσεις, η επιλογή της γλώσσας και η παρουσία των κειμένων συνδέονται με τις κοινωνικές εξελίξεις σε συνάρτηση με τον χώρο και τον χρόνο και για τη μεταφρασεολογία λόγω της διεύρυνσης του σχετικά νέου θεωρητικού πλαισίου της κοινωνιολογίας της μετάφρασης, ώστε να αναδειχθεί η ταυτότητα του/της μεταφραστή/τριας μέσα από το πρίσμα μιας σημαντικής μεταφραστικής πραγματικότητας.⁷

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου, λοιπόν, είναι η ανάδειξη αυτής της διεπιστημονικής προσέγγισης σε ένα φαινόμενο το οποίο δεν έτυχε μέχρι πρότινος ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος –ιδικά στην Ελλάδα, καθώς και των τρόπων με τους οποίους αναδύεται η ταυτότητα του/της μεταφραστή/τριας στο τοπίο και πώς αυτός/ή αντλεί από τους γλωσσικούς πόρους που διαθέτει, προκειμένου να επικοινωνήσει με μη ελληνόφωνους/ες επισκέπτες/τριες ή διαμένοντες/ουσες σε δύο κρίσιμες περιόδους για την εξέλιξη της πανδημίας στην Ελλάδα μέχρι στιγμής: την άρση των πρώτων περιοριστικών μέτρων το καλοκαίρι του 2020 και την χαλάρωση των μέτρων και το άνοιγμα των καταστημάτων με σύστημα click-away κατά τη διάρκεια των γιορτών των Χριστουγέννων της ίδιας χρονιάς.

2. Δεδομένα και μεθοδολογικό πλαίσιο

Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο προέρχονται από ένα συνολικό σώμα 338 φωτογραφιών από την ιστορική περιοχή των Κάστρων και το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Οι 281 φωτογραφίες προέρχονται από την πρώτη παρέμβαση στο πεδίο, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο και τον Ιούνιο με αρχές Ιουλίου 2020 αντίστοιχα, ενώ οι υπόλοιπες 57 φωτογραφίες συλλέχθηκαν στο πλαίσιο της δεύτερης παρέμβασης, η οποία πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο 2020. Η λήψη των φωτογραφιών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση προσωπικής ψηφιακής κάμερας Panasonic υψηλής ανάλυσης.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας ορίστηκαν δύο βασικά κριτήρια επιλογής του υλικού: το πρώτο κριτήριο αφορά τη γεωγραφική έκταση του πεδίου. Συγκεκριμένα, το πεδίο περιορίστηκε στην περιοχή του κέντρου της Θεσσαλονίκης από το λιμάνι μέχρι τον Λευκό Πύργο και επεκτείνεται προς τον Βορρά από τη Λεωφόρο Νίκης μέχρι και την Οδό Αγίου Δημητρίου, καθώς και στην ιστορική περιοχή των Κάστρων, νοούμενη ως η περιοχή από τον Πύργο του Τριγωνίου μέχρι τη Μονή Βλατάδων δυτικά και από εκεί προς τον Βορρά μέχρι το Επταπύργιο. Η επιλογή μιας συγκεκριμένης περιοχής είναι συμβατή με τις προσεγγίσεις οι οποίες υιοθετούνται για τη συλλογική φωτογραφικού υλικού στο γλωσσικό τοπίο (βλ. Androutsopoulos 2014· Canakis 2017). Στη δική μου έρευνα, επιλέχθηκε η συγκεκριμένη έκταση του πεδίου λόγω της σχέσης των περιοχών με το εμπόριο και τον τουρισμό και επομένως, αναμενόταν μεγαλύτερη συγκέντρωση πινακίδων στις συγκεκριμένες περιοχές. Το δεύτερο κριτήριο αφορά το είδος των κειμένων. Βασική

⁷ Παρόλο που τα κείμενα σε δημόσιους χώρους συγκροτούν ένα μεγάλο μερίδιο των μεταφρασμένων κειμένων, δεν έτυχαν σημαντικού ερευνητικού ενδιαφέροντος. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι σχετικές έρευνες, ορισμένες εκ των οποίων συνδυάζουν γλωσσολογικά θεωρητικά πρότυπα (βλ. ενδεικτικά Baynham & King Lee 2019· Bilá & Vaňcová 2019· Malinowski 2019, μεταξύ άλλων).

προϋπόθεση ήταν η μετάφραση του ελληνικού πρωτοτύπου κειμένου προς τα αγγλικά για οποιοδήποτε θέμα που σχετίζεται με την πανδημία. Με βάση τα συγκεκριμένα κριτήρια προέκυψαν 23 σχετικές φωτογραφίες από την πρώτη παρέμβαση και 42 από τη δεύτερη παρέμβαση (σύνολο 65).

Όπως συνηθίζεται πλέον σε έρευνες γλωσσικού τοπίου, η ανάλυση που παρουσιάζεται στο παρόν κεφάλαιο είναι ποιοτική (πρβλ. Blommaert & Maly 2014· Canakis 2017). Σκοπός μου ήταν να επικεντρωθώ στις γλωσσικές και τις μεταφραστικές επιλογές που προκύπτουν από την ανάλυση των κειμένων, καθώς και τους λόγους για τους οποίους οι μεταφραστές/τριες προέβησαν στη μετάφραση και με ποιες γνώσεις της ξένης γλώσσας. Οι ανάγκες αυτές εξυπηρετούνται καλύτερα από την ποιοτική ανάλυση. Όπως επισημαίνουν οι Blommaert & Maly (2014), «[η ποσοτική προσέγγιση] αδυνατούσε να εξηγήσει τη σύνδεση ανάμεσα στην παρουσία και την κατανομή των γλωσσών και τους συγκεκριμένους πληθυσμούς, τις κοινότητες και τις σχέσεις μεταξύ τους ή τις τάσεις αλληλεπίδρασης οι οποίες εκδηλώνονται από άτομα σε συγκεκριμένους χώρους» (δική μου μετάφραση).

Επίσης, αναπόσπαστο μέρος της παρούσας μεθοδολογικής προσέγγισης είναι η επαφή με τους/τις ίδιους/ες τους/τις μεταφραστές/τριες με σκοπό την εκμείωση πληροφοριών σχετικά με τρεις βασικές πτυχές της διεπιστημονικής προσέγγισης του μεταφραστικού τοπίου: 1) Το κοινωνικό και το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του/της μεταφραστή/τριας, 2) την ακαδημαϊκή και την επαγγελματική εμπειρία στη μετάφραση, 3) τον αναστοχασμό του/της μεταφραστή/τριας για τους λόγους για τους οποίους πραγματοποιήθηκε η μετάφραση καθώς και το πώς αξιολογεί ο/η ίδιος/α το τελικό μετάφρασμα (πρβλ. Lees 2021β).

Ο Androutsopoulos (2014: 87) προτείνει έναν συνδυασμό διά ζώσης συνεντεύξεων, τηλεφωνικών ερωτηματολογίων και σημειώσεων ως πιθανές επιλογές. Στη δική μου έρευνα χρησιμοποίησα κυρίως είτε την επιλογή της διά ζώσης συνέντευξης με ηχογράφηση –όταν το επέτρεπαν οι υγειονομικές συνθήκες– είτε την αποστολή ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων. Κατέφυγα στη λύση των σημειώσεων μόνο στις περιπτώσεις που ο/η συμμετέχων/ουσα δεν ήθελε να ηχογραφηθεί ή όταν δεν είχε χρόνο να καθίσει να απαντήσει στις ερωτήσεις. Η δυνατότητα επιλογής της μεθόδου καταγραφής των δεδομένων αποδείχθηκε απαραίτητη, καθώς υπήρξε μεγάλη διστακτικότητα σχετικά με την ηχογράφηση και τη χρήση αυτών των δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση, όλοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, για τη χρήση των δεδομένων τους, ενώ τους εξηγήθηκε ότι η συμμετοχή τους θα μπορούσε να είναι είτε επώνυμη είτε ανώνυμη.

Τέλος, σε όλες τις μεθόδους καταγραφής των δεδομένων από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες μεταφραστές/τριες, η δομή των ερωτήσεων και οι ίδιες οι ερωτήσεις παρέμειναν ίδιες. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκαν ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, ώστε να μην καθοδηγούνται οι ερωτηθέντες/είσες και να απαντήσουν ελεύθερα στις επιμέρους ερωτήσεις, με άλλα λόγια, στη μορφή της ημιδομημένης συνέντευξης (semi-structured interview) (βλ. De Fina 2019). Η συγκεκριμένη μορφή συνέντευξης κρίθηκε σημαντική, καθώς η ελεύθερη απάντηση, παρότι για συγκεκριμένα θέματα, μειώνει το ενδεχόμενο του/της ερευνητή/τριας να χρησιμοποιήσει τη δική του/της διαίσθηση και εμπειρία και να αλλοιωθούν τα δεδομένα (πρβλ. Bourdieu 1990β).

3. Ανάλυση

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζονται και αναλύονται οι πινακίδες που αφορούν τον Covid-19, οι οποίες παρατηρήθηκαν στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια των δύο παρεμβάσεων –μετά την πρώτη άρση των περιοριστικών μέτρων τον Ιούνιο του 2020 και κατά τη διάρκεια της προσωρινής λειτουργίας του λιανεμπορίου τα Χριστούγεννα του 2020. Καθώς η περιορισμένη έκταση του παρόντος κεφαλαίου δεν επιτρέπει την ανάλυση του συνολικού αριθμού των πινακίδων, εδώ παρουσιάζονται 10 ενδεικτικές περιπτώσεις από τις δύο βασικές κατηγορίες που προέκυψαν κατά την ανάλυση του υλικού: την ενημέρωση για τα μέτρα προστασίας κατά της διασποράς του ιού και την ενημέρωση για την επιρροή της πανδημίας στη λειτουργία των επιχειρήσεων/υπηρεσιών ή τους τρόπους με τους οποίους η επιχείρηση μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της πανδημίας.

3.1 Το μεταφραστικό τοπίο μετά την πρώτη άρση των περιοριστικών μέτρων τον Ιούνιο του 2020⁸

Μετά την άρση των πρώτων περιοριστικών μέτρων και με την έλευση των νέων δεδομένων στην εποχή του κορωνοϊού, εμφανίστηκαν πολλές ενημερωτικές πινακίδες (πρβλ. Blommaert 2013: 54) για τα απαραίτητα μέτρα προστασίας σε όλη την πόλη. Οι πινακίδες αυτές είναι τοποθετημένες είτε σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες δέχονται και μη ελληνόφωνους/ες επισκέπτες/τριες και διαμένοντες/ουσες είτε σε σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος. Αξιοσημείωτη είναι η έλλειψη τέτοιων πινακίδων σε δημόσιες υπηρεσίες της πόλης, κάτι που μπορεί να οφείλεται είτε στο γεγονός ότι οι περισσότεροι/ες χρήστες/τριες των εν λόγω υπηρεσιών γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα είτε σε κάποια ιδεολογική στάση ότι οι χρήστες/τριες οφείλουν να γνωρίζουν ελληνικά. Σε μια σύντομη συζήτηση με τον προϊστάμενο μιας εφορίας στο κέντρο της πόλης για το θέμα, με ενημέρωσε χιουμοριστικά ότι «εδώ έχουμε μόνο λαϊκά ελληνικά». Αντιθέτως, όπως θα δούμε παρακάτω, πολλές επιχειρήσεις νιώθουν την ανάγκη να υπάρχει μια αγγλική μετάφραση για τους/τις ξένους/ες επισκέπτες/τριες στην πόλη, ο αριθμός των οποίων αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια λόγω της κατάργησης της βίζας για άτομα από πολλές βαλκανικές χώρες αλλά και την γενικότερη προώθηση της Θεσσαλονίκης ως τουριστικού προορισμού. Η αγγλική γλώσσα θεωρείται μάλιστα κατανοητή από την πλειονότητα των επισκεπτών/τριών, ενώ η παρουσία βαλκανικών γλωσσών παρατηρείται σε πολύ μικρό βαθμό για τη διευκόλυνση των ατόμων που συγκροτούν πλέον ένα σημαντικό μερίδιο των τουριστών/τριών στη Θεσσαλονίκη τα τελευταία χρόνια (βλ. Lees 2021).

Η πινακίδα 1 αποτελεί μια ανακοίνωση για τα απαραίτητα μέτρα προστασίας σε κεντρικό κατάστημα της Πλατείας Ναβαρίνου, το οποίο πουλά τοπικές μπουγάτσες και πίτες.

⁸ Το φωτογραφικό υλικό και ένα μέρος της ανάλυσης σε αυτήν την ενότητα προέρχονται από το άρθρο μου για τις κατηγορίες των μεταφρασμένων πινακίδων για τον Covid-19, οι οποίες προέκυψαν από την πρώτη παρέμβαση στο μεταφραστικό τοπίο τον Ιούνιο του 2020 (Lees 2021α).



Πινακίδα 1: Ανακοίνωση σε οικογενειακή επιχείρηση, Οδός Δημ. Γούναρη

Η μεσήλικη γυναίκα ιδιοκτήτρια, η οποία επιθυμεί να συμμετάσχει ανώνυμα στην έρευνα, κατάγεται από τις Σέρρες και έχει γνώσεις αγγλικών αλλά καμία εμπειρία στη μετάφραση. Μάλιστα, με ενημέρωσε ότι η συγκεκριμένη μετάφραση έγινε με τη βοήθεια της κόρης της, η οποία γνωρίζει και αυτή αγγλικά, προκειμένου η πινακίδα να είναι γραμμένη στην «παγκόσμια γλώσσα συνεννόησης». Η αντίληψη αυτή είναι κοινή σε όλους/ες τους/τις ερωτηθέντες/εισες και δείχνει τον βαθμό στον οποίο η αγγλική γλώσσα έχει αποκτήσει λειτουργικό και συμβολικό κύρος στην Ελλάδα.⁹ Η απόφασή της να μεταφράσει το ελληνικό κείμενο σε μια γλώσσα που είναι ευρέως κατανοητή είναι λογική¹⁰ αν σκεφτεί κανείς ότι το κατάστημα βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης, σε ένα από τα δημοφιλή σημεία για τουρίστες/τριες. Παρόλο που ήταν σαφές ότι η ιδιοκτήτρια δεν επιθυμούσε να μιλήσει εκτενώς, δέχτηκε την ηχογράφηση της συνομιλίας μας και με ενημέρωσε ότι δεν χρησιμοποιήθηκαν βοηθητικά εργαλεία κατά τη διάρκεια της μετάφρασης: απλώς, η ίδια και η κόρη της βασίστηκαν στις γνώσεις της αγγλικής γλώσσας που διαθέτουν. Σημείωσε δε ότι δε θα άλλαζε κάτι στη μετάφραση αν είχε την ευκαιρία να κάνει τροποποιήσεις στο κείμενο.

Σχετικά με τη μετάφραση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το μήνυμα της γλώσσας-πηγής μεταφέρεται επιτυχώς στα αγγλικά, κάτι που θα σήμαινε ότι δεν τίθεται θέμα κατανόησης από τον/την αγγλόφωνο/η ομιλητή/τρια. Οι μοναδικές αποκλίσεις από τις συμβάσεις της πρότυπης ποικιλίας είναι η χρήση της συντακτικής δομής *of everyone* αντί για τη χρήση της αποστρόφου *everyone's*, καθώς και η απώλεια της λειτουργίας της κτητικής αντωνυμίας *μας*, η οποία συνυποδηλώνει εμπλοκή μεταξύ δημιουργού και αναγνώστη/τριας.¹¹ Παρόλο που η χρήση της γενικής σε φράσεις όπως «για την ασφάλεια όλων μας» είναι συνηθισμένη στα ελληνικά για τη δήλωση κτήσης (πρβλ. Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton 2002: 262-275), στα αγγλικά η πρόθεση *of* συνήθως δεν χρησιμοποιείται για τη δήλωση πραγμάτων ή αντικειμένων που ανήκουν σε ανθρώπους (πρβλ. Cambridge Dictionary 2021). Επομένως, η φράση “for the safety of everyone” αποτελεί απόκλιση από τις

⁹ Βλ. Boklund-Lagoroulou (2003) και Mitsikoroulou (2007) για μια σχετική συζήτηση.

¹⁰ Βλ. Ben-Rafael κ.ά. (2006) και Ben-Rafael (2009) για μια συζήτηση της έννοια των καλών λόγων (good reasons), η οποία συνίσταται στη χρήση πινακίδων, οι οποίες θεωρούνται ότι ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του κοινού τους.

¹¹ Βλ. Γεωργακοπούλου & Γούτσος (1999: 185-188) για μια συζήτηση αυτών των στρατηγικών στην επικοινωνία στα ελληνικά.

συμβάσεις της πρότυπης γλώσσας στο επίπεδο της σύνταξης, παρόλο που δεν επηρεάζει την κατανόηση του κειμένου. Τέτοια «λάθη» στις λειτουργικές προσεγγίσεις στη μετάφραση θεωρούνται «γλωσσικά λάθη» (βλ. Nord 1997: 75, Γραμμενίδης κ.ά. 2015: 54), καθώς αφορούν την παραβίαση κανόνων της πρότυπης γλώσσας σε δομικό επίπεδο. Προσωπικά, τάσσομαι υπέρ της εφαρμογής μιας κοινωνιογλωσσολογικής προσέγγισης, η οποία αποδέχεται τις αποκλίσεις από την νόρμα, καθώς και την τάση των ομιλητών/τριών να αξιοποιήσουν τους γλωσσικούς πόρους που διαθέτουν, ώστε να ικανοποιήσουν τις επικοινωνιακές τους ανάγκες (πρβλ. Jørgensen 2008). Νομίζω ότι μια τέτοια προσέγγιση έχει ιδιαίτερο νόημα στο μεταφραστικό τοπίο, όπου συχνά οι μεταφραστές/τριες δεν διαθέτουν ειδικές γνώσεις στη μετάφραση και απλά επιθυμούν να μεταφέρουν συγκεκριμένα μηνύματα στους/τις μη ελληνόφωνους/ες πελάτες/ισσές τους (βλ. Lees υπό έκδοση).¹²

Η πινακίδα 2 παρακάτω αποτελεί μια παρόμοια ανακοίνωση για τον επιτρεπτό αριθμό πελατών/ισσών που μπορεί να εισέλθει σε πιτσαρία την ίδια στιγμή, καθώς και για τις απαραίτητες αποστάσεις που πρέπει να τηρούνται. Σημειωτέον ότι όλες οι πινακίδες σε αυτήν την ενότητα εμφανίστηκαν πριν από την επιβολή της χρήσης μάσκας σε όλους τους εξωτερικούς και τους εσωτερικούς χώρους. Η διαφορά αυτή, η οποία θα συζητηθεί στην ενότητα 3.2., μαρτυρά τον δυναμικό χαρακτήρα του μεταφραστικού τοπίου και ειδικά του συγκεκριμένου κειμενικού είδους, το οποίο κατατάσσεται στην κατηγορία των *ad hoc* (επί τούτου) κειμένων και περιλαμβάνει κείμενα προσωρινού χαρακτήρα που προέκυψαν γρήγορα –μεταφρασμένα συχνά από υπαλλήλους ή ιδιοκτήτες/τριες επιχειρήσεων– για τη μεταφορά συγκεκριμένων μηνυμάτων. Όπως επισημαίνει ο Blommaert (2013: 3), «[η έρευνα του γλωσσικού τοπίου] μπορεί να εντοπίσει και να ερμηνεύσει την κοινωνική αλλαγή και τη μεταβολή σε διάφορα επίπεδα, από το πολύ γρήγορο και το άμεσο στο πολύ αργό και το σταδιακό» (δική μου μετάφραση). Με άλλα λόγια, με παρόμοιο τρόπο, το μεταφραστικό τοπίο μπορεί να αποκαλύψει τις σύγχρονες κοινωνικές τάσεις και τις γρήγορες ή και τις σταδιακές αλλαγές τους. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, οι δυναμικές εξελίξεις της πανδημίας –ως βιολογικό αλλά και κοινωνικό φαινόμενο– αποτυπώνονται εξίσου δυναμικά γλωσσικά και μεταφραστικά.



Πινακίδα 2: Ανακοίνωση σε πιτσαρία, Οδός Ολύμπου

¹² Βλ. και Pérez-González & Şebnem Susam-Saraeva (2012), Baynham & King Lee (2019) και Orreggo-Carmona (2019) για μια συζήτηση σχετικά με τους/τις μη επαγγελματίες μεταφραστές/τριες στον χώρο της μετάφρασης.

Ο ιδιοκτήτης της πιτσαρίας, ο Πέτρος Κίτης, είναι 50 χρονών και κατάγεται από την επαρχιακή πόλη της Γουμένισσας, δυτικά της Θεσσαλονίκης. Πέρα από τη μητρική του γλώσσα, τα ελληνικά, γνωρίζει αγγλικά και φιλανδικά. Επίσης, έχει σπουδάσει τουρισμό και εστίαση και διαθέτει μεγάλη προϋπηρεσία στον χώρο της εστίασης, έχοντας εργαστεί σε αρκετά μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού. Σχετικά με τη μετάφραση, με ενημέρωσε ότι δεν έχει καμία ακαδημαϊκή ή επαγγελματική εμπειρία στη μετάφραση, αλλά τη χρησιμοποιεί γενικά στην εργασία του.¹³ Σχετικά με τους λόγους που μετέφρασε το μήνυμα της πινακίδας στα αγγλικά, με ενημέρωσε ότι έγινε εξαιτίας της «επαγγελματικής συνείδησής» του να ενημερώσει τους/τις πελάτες/ισσές του για τα απαραίτητα υγειονομικά μέτρα. Επίσης, εξήγησε ότι τα αγγλικά είναι η διεθνής γλώσσα και την επέλεξε, επειδή θεωρεί ότι οι μη ελληνόφωνοι/ες πελάτες/ισσες θα καταλάβουν ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής τους. Γενικά, καθόλη τη διάρκεια της συνέντευξης, ο Πέτρος επισημαίνει ότι τόσο αυτός όσο και η εταιρεία του λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τα μέτρα προστασίας, κάτι το οποίο θα μπορούσε να εκληφθεί ως προσπάθεια ανάδειξης τόσο της επιχείρησής του όσο και του δικού του συμβολικού κεφαλαίου (*symbolic capital*) ως επαγγελματία (πρβλ. Sella-Sheffy 2014: 48).¹⁴

Η πινακίδα 3 παρακάτω αποτελεί μια αντίστοιχη ανακοίνωση για τα μέτρα προστασίας κατά του κορωνοϊού, αλλά αυτή τη φορά από έναν δημόσιο φορέα, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, το οποίο μερίμνησε για τη μετάφραση του ελληνικού κειμένου, ώστε να τοποθετηθεί στην είσοδο του Λευκού Πύργου.

¹³ Η τάση αυτή είναι διάχυτη στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης (Lees 2021α & Lees υπό έκδοση), όπου το σύννηθες είναι οι μεταφραστές/τριες της πόλης, ακόμα και στην περίπτωση επίσημων φορέων, να μην έχουν καμία ακαδημαϊκή ή επαγγελματική σχέση με τη μετάφραση. Η πραγματικότητα αυτή είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που –κατά τη γνώμη μου– χρειάζεται η περαιτέρω αναθεώρηση της έννοιας του μεταφραστικού λάθους, κατ' αναλογία με το γλωσσικό λάθος και σε συνάρτηση με την περίπτωση επικοινωνίας. Βλ. Κακριδή-Φερράρι (2000), Θεοδωροπούλου & Παπαναστασίου (2001) και Ξυδόπουλος (2004) για μια σχετική συζήτηση για το γλωσσικό λάθος.

¹⁴ Σύμφωνα με τη Sella-Sheffy (2014: 48), ως συμβολικό κεφάλαιο νοείται το συστατικό της κατά τον Bourdieu «αγοράς συμβολικών αγαθών» (*market of symbolic goods*), το οποίο στην κοινωνιολογία της μετάφρασης συνιστά «μια δύναμη, η οποία ορίζει τις πιθανότητες να θεωρείται ένας/μια μεταφραστής/τρια ικανός/ή, να βρει μια δουλειά και να διαπραγματευτεί καλύτερες συνθήκες εργασίας και απολαβές» (δική μου μετάφραση). Παρόλο που ο Πέτρος δεν διεκδικεί τον ρόλο του μεταφραστή, είναι σαφές ότι οι γνώσεις της αγγλικής γλώσσας, καθώς και η ποιότητα της μετάφρασης, συνδέονται άμεσα με την αυτό-εικόνα του ως σοβαρού επαγγελματία και, κατ' επέκταση, με το δικό του συμβολικό κύρος.



Πινακίδα 3: Ανακοίνωση στον Λευκό Πύργο

Στη συζήτησή μου με το μουσείο ενημερώθηκα ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από υπάλληλο, η οποία ζούσε στον Καναδά, γνωρίζει αγγλικά και έτσι θεωρήθηκε κατάλληλη για να μεταφράσει το κείμενο. Η άποψή αυτή είναι διάχυτη στην ελληνική –κι όχι μόνο– κοινωνία, όπου θεωρείται ότι η στοιχεώδης γνώση της ξένης γλώσσας αρκεί για να μεταφράσει κάποιος/α.¹⁵ Για τους λόγους που ανέφερα παραπάνω, θεωρώ ότι αυτό μπορεί να ισχύει, εφόσον μεταφέρεται το νόημα, και ότι οι αποκλίσεις από τις νόρμες του επαγγέλματος και τις συμβάσεις της πρότυπης ποικιλίας της γλώσσας-στόχου δεν διαφέρουν από την ευρύτερη γλωσσική ποικιλότητα που παρατηρείται σε κάθε κοινωνία (πρβλ. Lees υπό έκδοση). Ωστόσο, είναι γνωστό ότι οι εν λόγω αποκλίσεις έχουν ισχυρή συμβολική διάσταση και έχουν χαρακτηριστεί ακόμα και ως εθνική ντροπή (βλ. Guo 2012). Η διάσταση αυτή θα μπορούσε να είναι ακόμα πιο ισχυρή σε φορείς του Δημοσίου, όπου η (μη) τήρηση των συμβάσεων συνδέεται με το συμβολικό κύρος του φορέα. Αντιθέτως, τουλάχιστον στην περίπτωση των ad hoc κειμένων, βλέπουμε την ίδια τάση με αυτήν των επιχειρήσεων, δηλαδή την έλλειψη του/της επαγγελματία μεταφραστή/τριας.

Σχετικά με τη μετάφραση της πινακίδας προς τα αγγλικά, υπάρχει μια απόκλιση σε πραγματολογικό επίπεδο, δεδομένου ότι η χρήση του πληθυντικού πρώτου προσώπου στα ελληνικά μεταφέρεται και στα αγγλικά. Το αποτέλεσμα αυτής της μεταφοράς είναι η διαφορετική προσλεκτική ισχύς ανάμεσα στις δύο γλώσσες: στα ελληνικά, ο πληθυντικός πρώτου προσώπου χρησιμοποιείται για την προβολή συλλογικότητας και αλληλεγγύης (πρβλ. Γούτσος & Φραγκάκη 2015: 118), ενώ αφορά τόσο τον/την πομπό όσο και τον/την δέκτη/τρια· με άλλα λόγια, μπορεί να εκληφθεί ως στρατηγική θετικής ευγένειας (βλ. Sifianou & Tzanne 2018: 169).¹⁶ Αντιθέτως, στα αγγλικά θα θεωρείτο απλή δήλωση για τις ενέργειες του

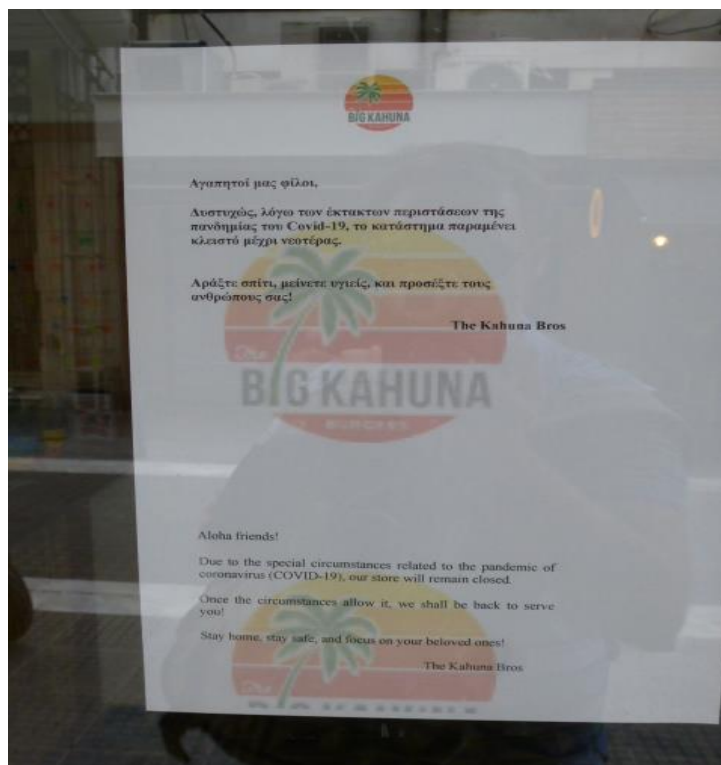
¹⁵ Βλ. το κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/get_involved/documents/discovertranslation-info-sheet-debunking-myths.pdf), το οποίο αναφέρεται στην αντίληψη αυτή και τονίζει τη σημασία της επίσημης εκπαίδευσης των μεταφραστών/τριών.

¹⁶ Βλ. και Κανάκης (2007: 198), ο οποίος δηλώνει ότι η χρήση του πληθυντικού ευγενείας είναι πιο περιορισμένη σε σύγκριση με άλλες γλώσσες όπως τα γαλλικά και τα γερμανικά.

προσωπικού του μουσείου. Με άλλα λόγια, ο/η ελληνόφωνος/η αναγνώστης/τρια καταλαβαίνει ότι πρόκειται για ευγενική παράκληση, ενώ ο/η αγγλόφωνος/η αναγνώστης/τρια θα μπορούσε να παρανοήσει την πρόθεση του/της δημιουργού. Στη μεταφρασεολογία, η απόκλιση αυτή θα θεωρείτο «πραγματολογικό λάθος», δηλαδή από τα πιο σοβαρά λάθη στη μετάφραση, καθώς «οι αποδέκτες/τριες τείνουν να μην καταλαβαίνουν ότι λαμβάνουν λανθασμένες πληροφορίες» (Nord 1997: 76) (δική μου μετάφραση). Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, στην κατανόηση συμβάλλει καθοριστικά το περιεχόμενο και η περιστασιακότητα του κειμένου (de Beaugrande & Dressler 1981), καθώς και η πολυτροπικότητα με την παρουσία εικόνων. Με άλλα λόγια, η όποια αστοχία στη μετάφραση αντισταθμίζεται από το περιεχόμενο και τους υπόλοιπους σημειολογικούς πόρους. Αυτό φαίνεται να υποστηρίζεται και από το γεγονός ότι σε δική μου έρευνα (Lees υπό έκδοση), 67% των ερωτηθέντων/είσων ειδικών στη μετάφραση/γλωσσολογία θεώρησαν ότι η μετάφραση είναι αποδεκτή.

Η πινακίδα 4 ανήκει στην κατηγορία των κειμένων Covid-19, τα οποία ενημερώνουν το κοινό για την επίδραση της πανδημίας στη λειτουργία ενός εστιατορίου με χαβανέζικο φαγητό στην Πλατεία Ελευθερίας, μια περιοχή με πολλές επιλογές μπαρ και εστιατορίων. Στο πλαίσιο της προσπάθειας της ελληνικής κυβέρνησης να περιορίσει τη διασπορά του κορωνοϊού, εκδόθηκε υπουργική απόφαση για την αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων εστίασης στις 14 Μαρτίου 2020. Εν τέλει, η αναστολή διήρκησε παραπάνω από δύο μήνες και παρά την οικονομική βοήθεια από την κυβέρνηση, πολλές επιχειρήσεις δεν κατάφεραν να λειτουργήσουν ξανά. Η ανακοίνωση της πινακίδας 4 ενημερώνει την πελατεία της επιχείρησης για αυτήν την αναστολή και ότι οι υπεύθυνοι της επιχείρησης στόχευαν στην σύντομη αποκατάσταση της λειτουργίας της. Ωστόσο, στην τηλεφωνική μου επικοινωνία με τον συνέταιρο και μεταφραστή της ανακοίνωσης, Γιάννη Ανδριώτη, έμαθα ότι το εστιατόριο αναγκάστηκε να κλείσει οριστικά μετά την άρση των περιοριστικών μέτρων.

Η αγγλική μετάφραση του ελληνικού κειμένου παρουσιάζει ενδιαφέρον για διάφορους λόγους. Πρώτον, παρά τη διατήρηση του νοήματος του πρωτοτύπου κειμένου, παρατηρούνται ορισμένες σημαντικές διαφορές. Για παράδειγμα, ο ελληνικός χαιρετισμός «αγαπητοί μας φίλοι» δεν μεταφέρεται στα πρότυπα αγγλικά αυτολεξεί ως [our] *dear friends*, αλλά επιλέγεται ο χαβανέζικος χαιρετισμός *aloha*. Δεύτερον, το επίρρημα *δυστυχώς* στα ελληνικά δεν μεταφράζεται στα αγγλικά, αλλά επιλέγεται μια μεγαλύτερη συντακτική δομή, η οποία εδώ επιτελεί τη γλωσσική πράξη της υπόσχεσης (πρβλ. Searle 1969: 63).



Πινακίδα 4: Ανακοίνωση στη βιτρίνα ενός μπαρ για την αναστολή λειτουργίας της επιχείρησης, Πλατεία Ελευθερίας

Επίσης, παρατηρείται μια υφολογική διαφορά ανάμεσα στο ανεπίσημο ελληνικό ρήμα *αράξτε* στην προστακτική έγκλιση, κάτι που δηλώνει την προβολή εγγύτητας ανάμεσα στον ιδιοκτήτη της επιχείρησης και των πελατών/ισσών, και στο πιο επίσημο αγγλικό *stay*. Οι διαφορές αυτές παραπέμπουν σε μια ενσυνείδητη επιλογή του μεταφραστή για την πιο κατάλληλη μεταφορά του νοήματος από τα ελληνικά. Ωστόσο, ο Γιάννης μού είπε ότι δεν έβλεπε κάποια διαφορά και δε θα άλλαζε κάτι στη μετάφρασή του. Ο Γιάννης είναι 45 χρονών από την Αθήνα με μητρική γλώσσα την ελληνική, αλλά με γνώσεις αγγλικών. Με ενημέρωσε ότι δεν έχει καμία επαγγελματική εμπειρία στη μετάφραση και περιγράφει τη σχέση του με το πεδίο ως «ερασιτεχνική». Επιπλέον, όταν τον ρώτησα για τη μετάφραση του χαιρετισμού, με ενημέρωσε ότι «είναι καθαρά προσφώνηση που έχει σχέση με το concept της επιχείρησης», με άλλα λόγια, τη χαβανέζικη κουλτούρα. Μου είπε επίσης ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε για να καταλάβουν οι μη ελληνόφωνοι/ες πελάτες/ισσες. Τέλος, όπως και σε άλλες περιπτώσεις που έχουμε δει μέχρι στιγμής, η ταυτότητα του μεταφραστή ως μη επαγγελματία και μη φυσικού ομιλητή των αγγλικών δηλώνεται ενδεικτικά με μεταφραστικές επιλογές όπως *beloved ones* αντί για την καθιερωμένη φράση *loved ones*, καθώς και την περιττή χρήση της αντωνυμίας *it* στη φράση *when circumstances allow it*.¹⁷ Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι, παρά τις εν λόγω αποκλίσεις από την πρότυπη νόρμα, το μήνυμα και ο επικοινωνιακός στόχος του κειμένου μεταφέρονται επιτυχώς.

¹⁷ Βλ. Bucholtz & Hall (2005) για μια σχετική συζήτηση για την ενδεικτικότητα και τους τρόπους με τους οποίους η ταυτότητα του/της ομιλητή/τριας αναδύεται μέσα από τη γλωσσική χρήση.

Τέλος, η πινακίδα 5 προέρχεται από ένα φαρμακείο στην Οδό Εγνατίας, το οποίο ενημερώνει το κοινό μέσα από τη συγκεκριμένη ανακοίνωση, για τη διαθεσιμότητα τεστ ανίσχνευσης του κορωνοϊού.



Πινακίδα 5: Ανακοίνωση στη βιτρίνα φαρμακείου στην Οδό Εγνατίας

Η σημειολογία της συγκεκριμένης ανακοίνωσης έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς πρόκειται για τη μοναδική ανακοίνωση που έχει μεταφραστεί στα αγγλικά και βρίσκεται πάνω από μια άλλη πινακίδα η οποία ενημερώνει το κοινό για μια καλοκαιρινή προσφορά: *Με 2 αντηλιακά, δώρο τσάντα θαλάσσης*. Η συνύπαρξη αυτών των δύο πινακίδων αποτελεί σημάδι της εποχής και ταυτόχρονα μαρτυρά την εμπορική διάσταση των φαρμακείων, κάτι που γίνεται ακόμα πιο ορατή με τη χρήση της –κατεξοχήν εμπορικής– φράσης, *εδώ θα βρείτε*.¹⁸ Παρόλο που ο υπεύθυνος του φαρμακείου δεν επιθύμησε να συμμετάσχει στην έρευνα, με ενημέρωσε ότι η μετάφραση έγινε, για να καταλαβαίνουν τα μη ελληνόφωνα άτομα, ειδικά οι μετανάστες/τριες. Κατά τη γνώμη μου, η συνύπαρξη αυτών των πινακίδων σε έναν χώρο που λειτουργεί και ως κατάστημα και ως μονάδα παροχής φαρμακευτικής περίθαλψης μαρτυρά τους τρόπους με τους οποίους η πανδημία προσφέρεται και ως εμπορική και χρηματοοικονομική ευκαιρία για κάποιους επαγγελματίες.

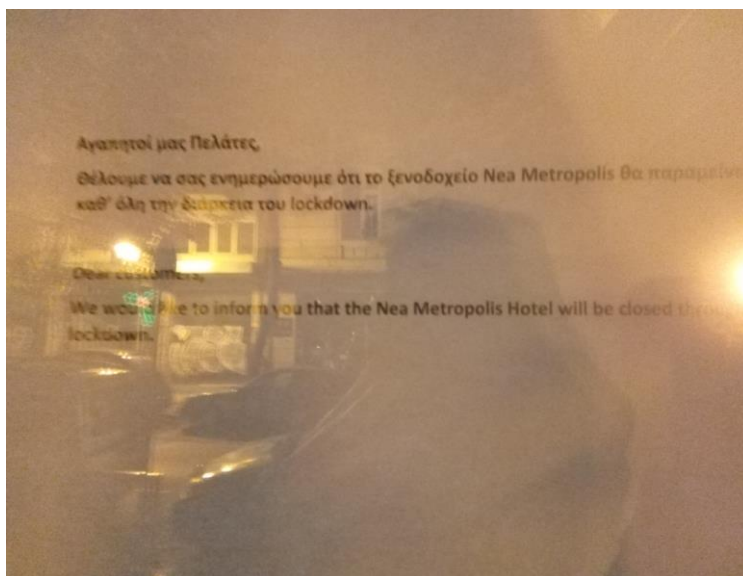
3.2. Το μεταφραστικό τοπίο στις γιορτές των Χριστουγέννων του 2020-η εποχή των ηλεκτρονικών παραγγελιών (Click-Away)

Μετά την καλοκαιρινή περίοδο, κατά την οποία αυξήθηκαν δραματικά τα κρούσματα του κορωνοϊού στην Ελλάδα, επιβλήθηκε δεύτερη καθολική καραντίνα στη χώρα με αναστολή λειτουργίας τόσο του κλάδου της εστίασης όσο και του λιανεμπορίου. Ωστόσο, για τον τελευταίο κλάδο, προκειμένου να μη χαθεί η ιδιαίτερα επικερδής περίοδος των Χριστουγέννων, επιτράπηκε η επαναλειτουργία των καταστημάτων με το σύστημα των ηλεκτρονικών (ή τηλεφωνικών) παραγγελιών (το λεγόμενο click-away) κατά τη διάρκεια των γιορτών. Μια αισθητή διαφορά σε σχέση με την πρώτη παρέμβαση το καλοκαίρι αφορά τη μεγαλύτερη παρουσία μονόγλωσσων πινακίδων που σχετίζονται με την πανδημία και τον μικρότερο αριθμό μεταφρασμένων κειμένων. Κατά τη γνώμη μου, το πόρισμα αυτό

¹⁸ Βλ. Scollon & Scollon (2003) για τη σημασία της τοποθέτησης των πινακίδων στον χώρο.

αναδεικνύει τη δυναμικότητα του μεταφραστικού τοπίου, καθώς και τη σημασία της εθνογραφικής παρέμβασης στην ανίχνευση της τρέχουσας κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία αποτυπώνεται στο τοπίο (πρβλ. Blommaert 2013: 3). Η διαφορά αυτή ήταν ιδιαίτερα αισθητή στα μικρά καταστήματα, όπου οι πινακίδες ήταν –επί το πλείστον– μονόγλωσσες, ενώ μεταφρασμένες πινακίδες παρατηρήθηκαν σε ξενοδοχεία και σε αλυσίδες καταστημάτων. Ο πιο πιθανός λόγος για τη διαφορά αυτή είναι ότι κατά τη διάρκεια των γιορτών δεν υπήρξαν αφίξεις τουριστών/τριών στη χώρα: άρα τα καταστήματα, τα οποία έτσι κι αλλιώς άνοιξαν για λίγες μέρες, απευθύνονταν αποκλειστικά σε μόνιμους/ες κατοίκους της πόλης, η πλειοψηφία των οποίων είναι ελληνόφωνοι/ες. Παρόλα αυτά, όπως ίσχυε μετά την πρώτη άρση των περιοριστικών μέτρων, έτσι και κατά αυτήν την περίοδο, οι πινακίδες κατατάσσονταν είτε στην κατηγορία της ενημέρωσης για τα μέτρα προστασίας κατά της διασποράς του ιού είτε στην κατηγορία της ενημέρωσης για την επίδραση της πανδημίας στη λειτουργία της επιχείρησης ή για τους τρόπους με τους οποίους η επιχείρηση μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό της διασποράς του ιού.

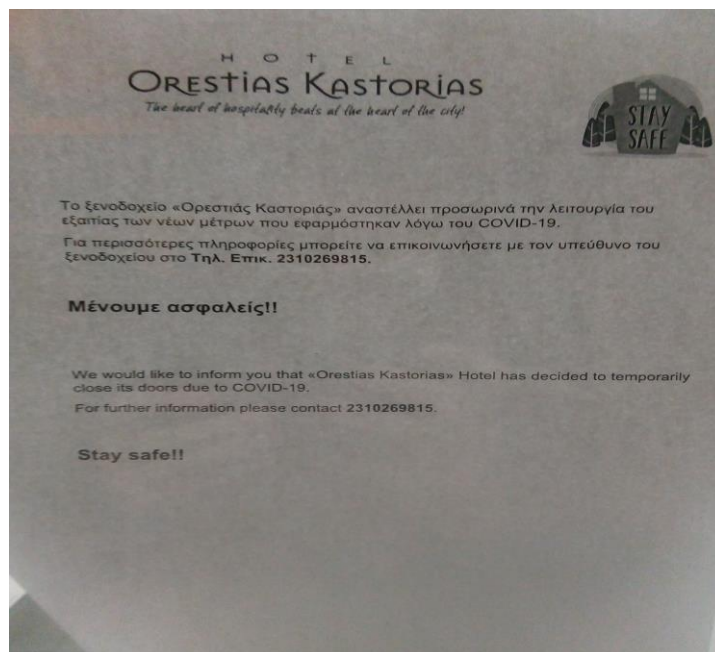
Οι πινακίδες 6 και 7 παρακάτω αποτελούν ανακοινώσεις από δύο κεντρικά ξενοδοχεία της Θεσσαλονίκης για την προσωρινή αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων και έτσι κατατάσσονται στη δεύτερη κατηγορία πινακίδων.



Πινακίδα 6: Ανακοίνωση από το ξενοδοχείο Nea Metropolis, κέντρο Θεσσαλονίκης

Η συγκεκριμένη πινακίδα εμφανίστηκε στην είσοδο του Ξενοδοχείου Nea Metropolis, το οποίο βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης, μετά την επιβολή της δεύτερης ολικής καραντίνας τον Νοέμβριο του 2020. Κατά τη διάρκεια τηλεφωνικής συζήτησής μου με ανώνυμο στέλεχος της επιχείρησης, έμαθα ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από υπαλλήλους του ξενοδοχείου, οι οποίοι/ες δεν έχουν ακαδημαϊκή ή επαγγελματική εμπειρία στη μετάφραση, αλλά βασίστηκαν στις γνώσεις αγγλικών που διαθέτουν χωρίς τη χρήση λεξικών και άλλων βοηθημάτων. Επίσης, ενημερώθηκα ότι η μετάφραση στα αγγλικά έγινε επειδή αυτή είναι η πιο «διαδεδομένη ξένη γλώσσα», ενώ οι υπεύθυνοι/ες του ξενοδοχείου είναι ικανοποιημένοι/ες με το αποτέλεσμα. Βλέπουμε για άλλη μια φορά, λοιπόν, την

επικρατέστερη τάση των μεταφράσεων να πραγματοποιούνται από άτομα χωρίς επαγγελματική εμπειρία, τα οποία χρησιμοποιούν τους γλωσσικούς πόρους που διαθέτουν, προκειμένου να εκπληρώσουν τους επικοινωνιακούς τους στόχους. Το ίδιο ισχύει και στη δεύτερη περίπτωση κεντρικού ξενοδοχείου της πόλης, όπως φαίνεται παρακάτω.



Πινακίδα 7: Ανακοίνωση από το ξενοδοχείο Orestias Kastorias, κέντρο Θεσσαλονίκης

Η πινακίδα 7 εμφανίζεται στην πρόσοψη ξενοδοχείου στην περιοχή της Ρωμαϊκής Αγοράς, πάνω από την Πλατεία Αριστοτέλους στο κέντρο της πόλης. Ενημερώνει την πελατεία για την προσωρινή αναστολή λειτουργίας της επιχείρησης, ενώ εξηγεί ότι αυτή γίνεται εξαιτίας των «νέων μέτρων» και άρα όχι λόγω απόφασης της επιχείρησης. Η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από τον ιδιοκτήτη, Κώστα Λουκίδη, 56 ετών από τη Θεσσαλονίκη με τη βοήθεια της κόρης του. Πέρα από τη μητρική του γλώσσα, ο Κώστας γνωρίζει αγγλικά και διαθέτει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Ωστόσο, με ενημέρωσε ότι δεν έχει καμία ακαδημαϊκή ή επαγγελματική σχέση με τη μετάφραση και χαρακτηρίζει τη σχέση του με τον χώρο «μέτρια». Επίσης, μου είπε πως για τη μετάφραση βασίστηκε στις γνώσεις αγγλικών που διαθέτουν αυτός και η κόρη του, κάτι που αποτελεί συχνό φαινόμενο στο μεταφραστικό τοπίο της πόλης. Όταν ρωτήθηκε για τους λόγους που μεταφράστηκε η συγκεκριμένη πινακίδα στα αγγλικά, ο Κώστας με ενημέρωσε πως το 70% των πελατών/ισσών του είναι από άλλη χώρα και για αυτό κρίθηκε απαραίτητη η μετάφραση στα αγγλικά. Επίσης, στο πλαίσιο του αναστοχασμού του/της μεταφραστή/τριας, ρωτήθηκε αν θα άλλαζε κάτι στην αγγλική μετάφραση και απάντησε αρνητικά. Πράγματι, η μετάφραση συμμορφώνεται με τις συμβάσεις της πρότυπης αγγλικής γλώσσας, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ορθή μεταφορά της συμβουλής *μένουμε ασφαλείς* ως ευχή στα Αγγλικά: *stay safe*.¹⁹

¹⁹ Βλ. Bella & Ogiermann (υπό έκδοση) για μια συζήτηση για τις γλωσσικές πράξεις που επιτελούνται σε αγγλικές και ελληνικές πινακίδες Covid-19.

Η πινακίδα 8 παρακάτω αποτελεί πινακίδα σε βιτρίνα της γνωστής αλυσίδας ρούχων OYSHO. Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα των πινακίδων που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια των γιορτών των Χριστουγέννων, διότι αντί για την ανακοίνωση των απαραίτητων μέτρων προστασίας εντός του καταστήματος, η συγκεκριμένη πινακίδα απαγορεύει ρητά την είσοδο σε ενδεχόμενους/ες πελάτες/ισσες. Το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι αντιβαίνει τελείως στη συνηθισμένη λειτουργία των πινακίδων σε καταστήματα, η οποία είναι η προσέλκυση πελατών/ισσών και η πρόσκλησή τους να μπουν στον χώρο του καταστήματος, αυτό που ονομάζει ο Blommaert (2013: 54) «λειτουργία προσέλκυσης» (recruitment function). Με αυτήν την έννοια, πρόκειται για ένα ιδιαίτερα πρωτότυπο κείμενο, το οποίο αποτελεί ενδείκτη της εποχής της πανδημίας.



Πινακίδα 8: Ανακοίνωση σε κατάστημα ρούχων, Οδός Τσιμισκή

Στη συζήτησή μου με υπάλληλο του καταστήματος, με ενημέρωσε ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε είτε από τα κεντρικά γραφεία της Ισπανίας είτε από τα γραφεία της Αθήνας. Ωστόσο, παρά την προσπάθειά μου να επικοινωνήσω με τα κεντρικά γραφεία, δεν υπήρξε ανταπόκριση. Παρόλο που η έκταση είναι μικρή, η αγγλική μετάφραση μεταφέρει επιτυχώς το περιεχόμενο του ελληνικού μηνύματος, ενώ συμμορφώνεται πλήρως με τις συμβάσεις της πρότυπης αγγλικής γλώσσας. Επίσης, η προσθήκη της λέξης *please* στην αγγλική μετάφραση δείχνει την πραγματολογική επίγνωση του/της μεταφραστή/τριας για τις συμβάσεις της γλωσσικής ευγένειας στις δύο γλώσσες, καθώς η συγκεκριμένη λέξη θεωρείται απαραίτητη στοιχείο στα αγγλικά σε μη συμμετρικές περιστάσεις επικοινωνίας, προκειμένου να μην εκληφθεί η οδηγία ως υπερβολικά επιτακτική και να μετριαστεί η αντίστοιχη απειλητική πράξη προς το πρόσωπο (face threatening act) του/της πελάτη/ισσας (πρβλ. Sifianou 1992· Σηφianού 2007 και Lees 2014).

Η πινακίδα 9 αποτελεί με τη σειρά της ένα καλό παράδειγμα της ιστορικής και της δυναμικής διάστασης του μεταφραστικού τοπίου κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Όπως είδαμε στην πινακίδα 2 στην προηγούμενη ενότητα (3.2.), δεν υπήρξαν αναφορές για τη χρήση μάσκας, καθώς το συγκεκριμένο μέτρο εφαρμόστηκε αργότερα, αφού είχε ολοκληρωθεί η πρώτη φάση της εθνογραφικής έρευνας. Εδώ το μέτρο αναφέρεται και στα ελληνικά και στα αγγλικά σε

ανακοίνωση για τα μέτρα προστασίας, η οποία εμφανίζεται στη βιτρίνα αλυσίδας φούρνων στην Οδό Εγνατίας, στο κέντρο της Θεσσαλονίκης.



Πινακίδα 9: Ανακοίνωση για τα μέτρα προστασίας σε φούρνο, Οδός Εγνατίας

Στη συζήτηση μου με στέλεχος των κεντρικών γραφείων της επιχείρησης, ενημερώθηκα ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από τον γραφίστα, ο οποίος είχε «έτοιμα πρότυπα» για την παραγωγή της πινακίδας. Η στέλεχος της επιχείρησης αιτιολόγησε τη συγκεκριμένη ανάθεση λέγοντάς μου ότι υπήρξε βιασύνη και ότι η εταιρεία είναι ευχαριστημένη με το αποτέλεσμα. Και σε αυτήν την περίπτωση, λοιπόν, η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από μη επαγγελματία μεταφραστή/τρια.

Σχετικά με την ίδια τη μετάφραση, είναι κατανοητή, επομένως μεταφέρει το μήνυμα του ελληνικού κειμένου. Ωστόσο, η ταυτότητα του/της μεταφραστή/τριας δηλώνεται ενδεικτικά κυρίως από τις συντακτικές επιλογές, καθώς στα πρότυπα αγγλικά ο τόπος τείνει να έπεται του ρήματος, ενώ χρειάζεται αόριστο άρθρο πριν το ουσιαστικό. Επομένως, η πιο «φυσική» απόδοση θα ήταν, *The use of a mask is obligatory inside the store*. Ωστόσο, σε μια κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση στο μεταφραστικό αυτό φαινόμενο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα παραδείγματα αυτά αποτελούν απλώς ενδείκτες της ποικιλοτήτας και τις πολυπολιτισμικής γλωσσικής επαφής που χαρακτηρίζει τις κοινωνίες μας, ειδικά στο πλαίσιο του μεταφραστικού τοπίου, όπου ο μεγαλύτερος αριθμός μεταφραστών/τριών δεν είναι και ούτε θέλουν να γίνουν επαγγελματίες μεταφραστές/τριες (βλ. Lees υπό έκδοση).

Τέλος, η πινακίδα 10 ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες που είδαμε μέχρι στιγμής για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, η πινακίδα αποτελεί κατεξοχήν παράδειγμα των ad hoc κειμένων με την έννοια ότι δεν εκτυπώθηκε αλλά γράφτηκε με στυλό και δεν αναρτήθηκε σε βιτρίνα αλλά στον χώρο της εισόδου με χρήση σελοτέιπ, κάτι που για τον/τη μέσο/η αναγνώστη/τρια παραπέμπει σε προχειρότητα και έλλειψη συμβολικού κεφαλαίου. Όπως επισημαίνει ο Silverstein (2006: 14),

[...] οι περιστάσεις στις οποίες τα σημεία χρησιμοποιούνται στα περικείμενα χρήσης τους μπορούν να μελετηθούν ως μέσον με το οποίο εδραιώνονται, διατηρούνται και μεταβάλλονται οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα σε ομιλητές/τριες σε σχέση με τις ισχύουσες νόρμες (δική μου μετάφραση).

Με άλλα λόγια, τα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας δημιουργούν νόρμες, βάσει των οποίων κρίνονται ένα επικοινωνιακό συμβάν και οι συνθήκες του ως κατάλληλα ή όχι, ενώ οι νόρμες αυτές ισχύουν σε συγκεκριμένες κοινωνικό-ιστορικές συγκυρίες και έχουν την τάση να μεταβάλλονται. Στη συγκεκριμένη περίπτωση και με γνώμονα τη δεδομένη κοινωνικο-ιστορική συγκυρία της ελληνικής κοινωνίας, είναι βέβαιο ότι η ελληνική κοινωνία θα θεωρούσε τη συγκεκριμένη πινακίδα υποδεέστερη σε σχέση με τις προηγούμενες λόγω της υποτιθέμενης προχειρότητάς της αλλά ίσως ακόμα και εξαιτίας της περίπτωσης χρήσης, δηλαδή σε κατάσταση με ιδιοκτήτες/τριες μεταναστευτικής καταγωγής.²⁰ Η καταγωγή των ιδιοκτητών/τριών αποτελεί τον δεύτερο λόγο που ξεχωρίζει η συγκεκριμένη πινακίδα, καθώς αποτελεί το μοναδικό κείμενο –από όσο γνωρίζουμε– που δεν έχει γραφτεί από φυσικό/η ομιλητή/τρια της ελληνικής.



Πινακίδα 10: Ανακοίνωση σε κατάσταση με ιδιοκτήτες/τριες μεταναστευτικής καταγωγής, Οδός Ολύμπου

Η εμφάνιση καταστημάτων με μετανάστες/τριες ιδιοκτήτες/τριες, ειδικά ασιατικής καταγωγής, είναι σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στη Θεσσαλονίκη. Τα περισσότερα συγκεντρώνονται στα δυτικά σημεία της πόλης, ειδικά στην περιοχή δυτικά της Ρωμαϊκής Αγοράς και αποτελούνται κυρίως από ταξιδιωτικά πρακτορεία, καταστήματα τροφίμων και κομμωτήρια ή κουρεία. Η παρουσία των εν λόγω καταστημάτων συνεπάγεται και παρουσία πολυγλωσσίας, καθώς παρατηρείται η χρήση ελληνικών, αγγλικών και αραβικών στη συγκεκριμένη πινακίδα. Η σειρά εμφάνισης των γλωσσών είναι επίσης ενδιαφέρουσα με την έννοια ότι πρώτα εμφανίζονται τα ελληνικά, μετά τα αγγλικά και τέλος τα αραβικά. Στις μελέτες του γλωσσικού τοπίου, η σειρά εμφάνισης των γλωσσών θεωρείται ενδεικτική της σχετικής γλωσσικής ιεραρχίας ή σημασίας (πρβλ. Cenoz & Gorter 2006· Canakis 2018) των γλωσσών. Στη συζήτησή μου με υπάλληλο της επιχείρησής μου κατέστη σαφές ότι δεν επιθυμούσε να μιλήσει εκτενώς για το κατάστημα. Παρόλα αυτά, με ενημέρωσε ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από «Άραβα υπάλληλο» για την αραβική πελατεία. Επεσήμανε επίσης ότι ο/η υπάλληλος δεν έχει σχέση ή εμπειρία

²⁰ Βλ. Lees & Alfieris (2019) & Αρχάκης (2020α), μεταξύ άλλων, για μια συζήτηση για τη γλώσσα και τον ρατσισμό στην ελληνική κοινωνία.

με τη μετάφραση. Επίσης, η ταυτότητα του/της μεταφραστή/τριας ως μη φυσικού/ής ομιλήτή/τριας δηλώνεται ενδεικτικά μέσα από την έλλειψη συμφωνίας αριθμού στη φράση *μόνο ένα άτομα*.

Η συνύπαρξη αυτών των γλωσσών σε πινακίδες δημοσίων χώρων συνιστά μια σχετικά νέα πραγματικότητα σε πολλές δυτικές ευρωπαϊκές χώρες και ειδικά στην Ελλάδα και συνδέεται με το φαινόμενο της υπερποικιλότητας (*superdiversity*) που επισημαίνουν οι Blommaert & Maly (2014: 10-11), οι οποίοι αναφέρουν ότι:

οι ραγδαίες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές καθορίζουν την [έννοια της] γειτονιά[ς την εποχή] της υπερποικιλότητας [...] πέρα από αυτές τις τρεις βασικές ομάδες, παρατηρούνται πρόσφατοι (συχνά προσωρινοί) μετανάστες/τριες από διάφορα μέρη της Ευρώπης, καθώς και από την Αφρική, την Ασία και τη Μέση Ανατολή (δική μου μετάφραση).

Με λίγα λόγια, τα δημογραφικά δεδομένα του τοπίου χαρακτηρίζονται από μεταβλητότητα και αρχίσουμε να βλέπουμε εθνοτικές ομάδες και γλώσσες οι οποίες δεν παρατηρούνταν παλιότερα. Στην ελληνική περίπτωση, ένας λόγος γι' αυτό φυσικά είναι η προσφυγική κρίση και η έλευση πολλών ατόμων από χώρες που έχουν πληγεί από πολέμους και φτώχεια. Για παράδειγμα, στην έρευνά του για το γλωσσικό τοπίο στη Μυτιλήνη, ο Canakis (2016: 48) παρατηρεί από το 2015 την εμφάνιση εμπορικών αλλά και διοικητικών πινακίδων στην αραβική γλώσσα, ενώ καταγράφει και την αυξανόμενη παρουσία τουρκικών σε εμπορικές πινακίδες εξαιτίας των ευκολότερων, πλέον, όρων μετακίνησης για Τούρκους/άλλες πολίτες/ισσες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παραδείγματα όπως τα παραπάνω και αυτό της πινακίδας 10 αναδεικνύουν τον ιδιαίτερα σύνθετο χαρακτήρα των κοινοτήτων στις οποίες ζούμε, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους αποκαλύπτονται τα μέλη αυτών των κοινοτήτων, η «ορατότητά» τους και η κοινωνική τους θέση μέσα από τη γλωσσική χρήση. Στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης, για παράδειγμα, η αγγλική γλώσσα λειτουργεί και ως εργαλείο για τη διεθνή επικοινωνία και την τουριστική βιομηχανία –κι ό,τι αυτό συνεπάγεται σχετικά με το εμπόριο και την οικονομία– αλλά και ως σύμβολο πολιτισμικό και μορφωτικό για την ελληνική κοινωνία, η οποία προσανατολίζεται ιδεολογικά προς την Ευρώπη (πρβλ. Boklund-Lagorouliou 2003). Αντιθέτως, η αραβική γλώσσα περιορίζεται στις μεταναστατευτικές κοινότητες αλλά, όπως παρατηρεί ο Canakis (2016), έχει τη δυνατότητα –ανάλογα με την περιοχή και τις ανάγκες του εκεί πληθυσμού– να εξελιχθεί και σε γλώσσα της διοίκησης. Θα έχει λοιπόν ενδιαφέρον να δούμε πώς θα εξελιχθεί η πραγματικότητα αυτή στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια τόσο στο γλωσσικό όσο και στο μεταφραστικό τοπίο.

4. Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό σκιαγράφησα το πλαίσιο ενός νέου ερευνητικού πεδίου, του μεταφραστικού τοπίου, το οποίο προσεγγίζει τη μετάφραση κειμένων στον δημόσιο χώρο από μια διεπιστημονική προσέγγιση: την κοινωνιογλωσσολογία και τη μεταφρασεολογία. Υποστήριξα ότι η διεπιστημονική αυτή προσέγγιση είναι σημαντική αφενός, επειδή συμβάλλει στα σύγχρονα θεωρητικά πρότυπα της μεταφρασεολογίας εστιάζοντας στο φαινόμενο της μετάφρασης κειμένων της καθημερινότητας από μη επαγγελματίες μεταφραστές/τριες, ένα σημαντικό μέρος

της μεταφραστικής πραγματικότητας το οποίο δεν έτυχε μέχρι πρότινος ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος· αφετέρου, επειδή ο ένας χώρος μπορεί να συμπληρώσει τον άλλον σχετικά με τη θεώρηση της ταυτότητας, η οποία στην κοινωνιολογία της μετάφρασης επικεντρώνεται περισσότερο στη μακρο-δομική της διάσταση, ενώ στις σύγχρονες κοινωνιογλωσσολογικές αναζητήσεις θεωρείται ότι η ταυτότητα κατασκευάζεται και αναδύεται μέσα από τον λόγο. Με αυτήν τη λογική, η μελέτη του μεταφραστικού τοπίου μάς δείχνει ποιοι/ες μεταφράζουν στον δημόσιο χώρο, ποιο είναι το προφίλ και το υπόβαθρό τους, αλλά και πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι/ες τη μετάφραση στην καθημερινότητά τους, καθώς και τις δικές τους μεταφραστικές επιλογές.

Τόσο τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν σε αυτό το κεφάλαιο όσο και τα δεδομένα από το ευρύτερο ερευνητικό πλαίσιο δείχνουν ότι οι υπό μελέτη μεταφραστές/τριες δεν έχουν επαγγελματική σχέση με τη μετάφραση, αλλά αξιοποιούν τους γλωσσικούς πόρους που διαθέτουν, προκειμένου να επικοινωνήσουν με τους/τις μη ελληνόφωνους/ες πελάτες/ισσες ή επισκέπτες/τριες. Εξαιτίας αυτού, τάσσομαι υπέρ μιας αναθεώρησης του τρόπου που προσεγγίζουμε το μεταφραστικό φαινόμενο, με γνώμονα τις σύγχρονες κοινωνιογλωσσολογικές θεωρίες για τη γλωσσική ποικιλότητα και τις αποκλίσεις από την νόρμα, ειδικά σε περιστάσεις επικοινωνίας, στις οποίες ο βασικός στόχος είναι η επιτυχής επικοινωνία. Επίσης, η μελέτη του μεταφραστικού τοπίου μάς δείχνει τις τρέχουσες και μεταβαλλόμενες μεταφραστικές ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και σε ποιους τομείς αυτές προκύπτουν. Για παράδειγμα, είδαμε ότι η αγγλική γλώσσα είναι η κυρίαρχη –σχεδόν αποκλειστική– γλώσσα-στόχος, κάτι που συνδέεται τόσο με τη λειτουργική της διάσταση ως διεθνούς γλώσσας όσο και με το συμβολικό της κύρος, καθώς σχετίζεται στην Ελλάδα με τη μόρφωση και τον επαγγελματισμό. Από την άλλη, είδαμε και την περίπτωση πολύγλωσσων πινακίδων μεταφρασμένες από άτομα μεταναστευτικής καταγωγής. Οι πινακίδες αυτές, οι οποίες είναι μεταφρασμένες από τα ελληνικά και προς τα αραβικά σηματοδοτούν τις διαπολιτισμικές επικοινωνιακές ανάγκες της πόλης στο τοπικό (το ελληνικό), το διεθνές (το αγγλικό) αλλά και το κοινοτικό (το αραβικό) επίπεδο, τη γλωσσική ιεραρχία και την αντίληψη περί αυτής, καθώς και την υπερποικιλότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Επιπλέον, είδαμε τους τρόπους με τους οποίους η πανδημία εγγράφεται στο μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης. Όπως είδαμε, από την εθνογραφική παρέμβαση προκύπτουν δύο βασικές κατηγορίες πινακίδων που σχετίζονται με τον κορωνοϊό: αυτές που ανακοινώνουν τα απαραίτητα μέτρα προστασίας και αυτές που είτε ενημερώνουν το κοινό για τους τρόπους με τους οποίους η πανδημία έχει επηρεάσει τη λειτουργία της επιχείρησης είτε για τους τρόπους που μπορούν να βοηθήσουν οι επιχειρήσεις με την πανδημία. Η ανάλυση που ακολούθησε έδειξε επίσης το δυναμικό χαρακτήρα του μεταφραστικού τοπίου, καθώς είδαμε τις αλλαγές στις μεταφραστικές συνήθειες σε συνάρτηση με τον χρόνο και την εξέλιξη της πανδημίας. Με λίγα λόγια, ενώ μετά την αρχική άρση των περιοριστικών μέτρων το καλοκαίρι του 2020 παρατηρήθηκαν πολλά κείμενα μεταφρασμένα στα αγγλικά, τα κείμενα κατά τη διάρκεια των γιορτών των Χριστουγέννων ήταν κυρίως μονόγλωσσα, κάτι που συμπίπτει με τη διακοπή της τουριστικής κίνησης στη χώρα. Λεπτομερέστερα, το καλοκαίρι, η παρουσία της αγγλικής μετάφρασης κρίθηκε απαραίτητη τόσο για την προστασία της δημόσιας υγείας με τη μετάφραση των

απαραιτήτων οδηγιών για τους/τις μη ελληνόφωνους/ες επισκέπτες/τριες όσο και για το κύρος της επιχείρησης, ως μια μορφή διεκδίκησης συμβολικού κεφαλαίου.

Συμπερασματικά, το μεταφραστικό τοπίο είναι σε θέση να μας προσφέρει πλούσια δεδομένα για την ιστορικότητα και τη δυναμικότητα της γλωσσικής χρήσης και της μεταφραστικής πρακτικής σε συγκεκριμένες περιόδους αλλά και διαχρονικά σε σχέση με τη γλωσσική ιεραρχία και τις γλωσσικές και επικοινωνιακές ανάγκες της κοινωνίας που ερευνούμε. Επίσης, η διεπιστημονική προσέγγιση που παρουσιάστηκε μπορεί να μας προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τους/τις ίδιους/ες τους/τις μεταφραστές/τριες, το υπόβαθρό τους και τη δική τους αντίληψη για τις γλωσσικές και τις μεταφραστικές τους επιλογές. Θα έχει ενδιαφέρον να δούμε με ποιον τρόπο θα εξελιχθεί το μεταφραστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης παράλληλα με την εξέλιξη της ίδιας της πανδημίας και τις αναδυόμενες μεταφραστικές ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών/τριών της.

Χρηματοδότηση

Η παρούσα έρευνα συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση Μεταδιδακτόρων ερευνητών/ερευνητριών - Β΄ Κύκλος» (MIS-5033021), που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ).

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους/ες τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, οι οποίοι/ες δέχτηκαν να συνομιλήσουν μαζί μου και να προσφέρουν διευκρινίσεις για τις μεταφραστικές τους επιλογές. Η συμβολή τους στην έρευνά μου ήταν ανεκτίμητη. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Taylor & Francis για την άδεια επαναχρησιμοποίησης των πινακίδων 1, 2, 3, 4 και 5, οι οποίες είχαν δημοσιευθεί στο Lees (2021α). Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο οποίο υλοποιείται η μεταδιδακτορική έρευνα με την οποία σχετίζεται το παρόν κεφάλαιο.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αρχάκης, Α. 2020α. *Από τον εθνικό στον μετα-εθνικό λόγο: Μεταναστευτικές ταυτότητες και κριτική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Αρχάκης, Α. 2020β. «Η νόσος του κορωνοϊού και οι μεταναστευτικές «ροές» ως εθνικές απειλές: Παράλληλες αναγνώσεις από μια κοινωνιογλωσσολογική οπτική και όχι μόνο». Στο Π. Καπόλα, Γ. Κουζέλης & Ο. Κωνσταντάς (επιμ.), *Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου*. Αθήνα: Νήσος, 405-412.
- Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Γ. 1999. *Κείμενο και επικοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γιαννακοπούλου, Β. 2012. «Πρώτες σκέψεις για μια κοινωνιολογία της μετάφρασης στην Ελλάδα». Στο Τ. Δημητρούλια (επιμ.), *Syn-Theses 5*. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ, 15-27.
- Γούτσος, Δ. & Φραγκάκη, Γ. 2015. *Εισαγωγή στη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων*. Αθήνα: Κάλλιπος.

- Γραμμενίδης, Σ., Δημητρούλια, Ξ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε., Φλώρος, Γ. 2015. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*. Αθήνα: Κάλλιπος.
- Θεοδωροπούλου, Μ. & Παπαναστασίου, Γ. 2001. «Το γλωσσικό λάθος». *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_d11/index.html (Ανακτήθηκε στις 5/4/2021).
- Κακριδή-Φερράρι, Μ. 2000. «Νόρμα, γλωσσική ποικιλία και εκπαίδευση». *Γλωσσικός Υπολογιστής 2* (1-2): 161-167.
- Κανάκης, Κ. σε αυτόν τον τόμο. «Γλώσσα, κρίση και δημόσιος λόγος: Γλωσσικό τοπίο και πανδημία».
- Κανάκης, Κ. 2007. *Εισαγωγή στην πραγματολογία: γνωστικές και κοινωνικές όψεις της γλωσσικής χρήσης*. Αθήνα: Εκδόσεις του εικοστού πρώτου.
- Κατσογιάννου, Μ. & Στεφανίδου, Ζ. 2020. *COVID-19: το λεξικό*. Αθήνα: Kavnadia Crew Publications.
- Lees, C. 2014. «Η ευγένεια στον προφορικό λόγο της Νέας Ελληνικής: Η περίπτωση των στοιχείων παρακαλώ και συγγνώμη». Στο Δ. Γούτσος (επιμ.), *Ο προφορικός λόγος στα Ελληνικά*. Καβάλα: Εκδόσεις Σαΐτα, 163-182.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. 1999α. «Ερώτ.: Χρησιμοποιείτε ξένες λέξεις όταν μιλάτε; Απάντ.: Never! ((γέλια))». Στο Α.-Φ Χρηστίδης (επιμ.), «*Ισχυρές*» και «*ασθενείς*» γλώσσες στην Ε.Ε. *Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 439-447.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μαριάνθη 1999β. «Νεοελληνική και ξενόγλωσσες μονάδες: Δανεισμός ή αλλαγή κώδικα»; Στο Α. Μόζερ (επιμ.), *Πρακτικά του γ' διεθνούς γλωσσολογικού συνεδρίου για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 575-585.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. 2017. «Υλικά/πράξεις ταυτότητας». Στο Ζ. Γαβριηλίδου, Μ. Κωνσταντινίδου, Ν. Μαυρέλος, Ι. Ντεληγιάννης, Ι. Παπαδοπούλου & Γ. Τσομής (επιμ.), *Ταυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία. Τόμ. 1. Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου για τα 20 Χρόνια Λειτουργίας του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του ΔΠΘ*. Καβάλα: Εκδόσεις Σαΐτα, 21-62.
- Μπακάκου-Ορφανού, Α. 2005. *Η λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο*. Αθήνα: Περιοδικό «Παρουσία», παράρτημα αρ. 65.
- Ξυδόπουλος, Γ. 2004. «Τι είναι τελικά τα γλωσσικά λάθη»; *Πρακτικά της 24ης Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ*, 519-530.
- Φλιάτουρας, Α. 2020. «Κινδυνεύει η ελληνική γλώσσα από τους όρους lockdown και delivery»; *Παρατηρητής της Θράκης*, 24/11/2020. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.paratiritis-news.gr/duth-corner/kindynevei-i-elliniki-glossa-apo-tous-orous-lockdown-kai-delivery/> (Ανακτήθηκε στις 5/4/2021).
- Σηφianού, Μ. 2007. ««Προσοχή, παρακαλώ»: Οι ελληνικές αναγγελίες στο μετρό της Αθήνας». *Γλωσσικός Περίπλους (Μελέτες αφιερωμένες στη Δ. Θεοφανοπούλου-Κοντού)*: 332-341.
- ΤΑ ΝΕΑ. 2020. «Μπαμπινιώτης για click away: Δεν είναι δύσκολο να δοκιμάσουμε την ελληνική απόδοση». [Διαδίκτυο]. 13/12/2020. Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2020/12/13/greece/mpampiniotis-gia-click-away-den-einai-dyskolo-na-dokimasoume-tin-elliniki-apodosi/> (Ανακτήθηκε στις 5/4/2021).

Τσοκαλίδου, Ρ. 2017. *SIDAYES. Πέρα από τη διγλωσσία στη διαγλωσσικότητα*. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Aiesteran, J, Cenoz, J. Gorter. D. 2010. "Multilingual cityscapes: Perceptions and preferences of the inhabitants of the city of Donostia-San Sebastian." Στο E. Shohamy, E. Ben-Rafael & M. Barni (επιμ.), *Linguistic Landscape in the City*, 219-234.
- Androutsopoulos, J. 2014. "Computer-mediated Communication and Linguistic Landscapes." Στο J. Holmes & K. Hazen (επιμ.), *Research Methods in Sociolinguistics: A Practical Guide*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 74-90.
- Baynham, M. & King Lee, T. 2019. *Translation and Translanguaging*. London: Routledge.
- Ben-Rafael, E. 2009. A sociolinguistic approach to the study of linguistic landscapes. Στο E. Shohamy & D. Gorter (επιμ.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York & London: Routledge, 40-54.
- Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M.H. & Hecht, N.T. 2006. "Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel". Στο D. Gorter (επιμ.), *Linguistic Landscape*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 7-30.
- Bilá, M. & Vaňkovaá, I. 2019. "Tourist notices in the spotlight of linguistic landscape and translation studies." *Russian Journal of Linguistics* 23 (3): 681-697.
- Blommaert, J. 2013. *Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes: Chronicles of Complexity*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.
- Blommaert, J. & Maly, I. 2014. "Ethnographic linguistic landscape analysis and social change: A case study" (Tilburg Papers in Culture Studies 100) [Διαδίκτυο]. Διαθέσιμο στο: https://www.academia.edu/7560835/WP133_Blommaert_and_Maly_2014_Ethnographic_linguistic_landscape_analysis_and_social_change_A_case_study (Ανακτήθηκε στις 5/4/2021).
- Boklund-Lagopoulou, K. 2003. "Teaching English in Greece: An update." Στο V. Bolla-Mavrides (επιμ.), *New Englishes*. Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki, 11-24.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1989. "Social space and symbolic power." *Sociological Theory* 7 (2): 14-25.
- Bourdieu, P. 1990α. *In Other Words: Essays Toward a Reflexive Sociology*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. 1990β. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Bucholtz, M. 1999. "'Why be normal?': Language and identity practices in a community of nerd girls." *Language in Society* 28 (2): 203-223.
- Bucholtz, M. & Hall, K. 2005. "Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach." *Discourse Studies*. 7 (4-5): 585-614.
- Cambridge Dictionary*. 2021. Cambridge: Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: <https://dictionary.cambridge.org/>

- Canakis, C. 2016. "Snapshots of the Balkans through ethnographic investigation of the Linguistic Landscape." *Punctum* 2 (2): 24-65.
- Canakis, C. 2017. "The linguistic landscape of Stadiou Street in Athens: An ethnographic approach to the linguistic appropriation of contested space." Στο Δ. Παπαδοπούλου & Α. Τάντος (επιμ.), *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* (37). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 165-180.
- Canakis, C. 2018. "Contesting identity in the linguistic landscape of Belgrade: An ethnographic approach." *Belgrade Bells* 10 (11): 229-258.
- Cenoz, J. & Gorter, D. 2006. "Linguistic landscape and minority languages." *International Journal of Multilingualism* 3 (1): 67-80.
- de Beaugrande, R-A. & Dressler, W. 1981. *Introduction to Textlinguistics*. London: Longman.
- De Fina, A. 2019. "The ethnographic interview." Στο K. Tusting (επιμ.), *The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography*. London: Routledge, 154-167.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (1992). "Think practically and look locally: Language and gender as community-based practice." *Annual Review of Anthropology* (21): 461-490.
- European Commission. 2020. #DiscoverTranslation-Info sheet: Debunking translation myths. [pdf]. European Commission. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/g_et_involved/documents/discovertranslation-info-sheet-debunking-myths.pdf (Ανακτήθηκε στις 6/7/2021).
- Gouanvic, J.M. 2005. "A Bourdieusian theory of translation or the coincidence of practical instances: Field, 'habitus,' capital and illusio." *The Translator* 11 (2): 147-166.
- Guo, M. 2012. "Analysis on the English-translation errors of public signs." *Theory and Practice in Language Studies*. 2 (6): 1214-1219.
- Hall, K. υπό έκδοση. "The Sexuality of Hinglish: Ethnographic Interventions into Language and Social Life."
- Hanna, S. 2016. *Bourdieu in translation studies: The socio-cultural dynamics of Shakespeare translation in Egypt*. New York: Routledge.
- Hermans, H.J.M. 2001. "The dialogical self: Toward a theory of personal and cultural positioning." *Culture and Psychology* 7 (3): 243-281.
- Hermans, H.J.M. & Gieser, T. 2012. "Introductory chapter: History, main tenets and core concepts of dialogical self theory." Στο H. J. M. Hermans and T. Gieser (επιμ.), *Handbook of Dialogical Self Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-22.
- Holton, D., Mackridge, P. & Philippaki-Warbuton, I. 2002. *Greek: A Comprehensive Grammar of the Modern Language*. London: Routledge.
- Jaworski, A. & Thurlow, C. 2010. "Introducing semiotic landscapes." Στο A. Jaworski & C. Thurlow (επιμ.), *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. London & New York: Continuum, 1-40.
- Jørgensen, J.N. 2008. "Polylingual languaging around and among children and adolescents." *International Journal of Multilingualism* 5 (3): 161-176.
- Ji, M. & Laviosa, S. (επιμ.) 2021. *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*. Oxford: Oxford University Press.

- Lees, C. 2021α. "Please wear mask! Covid-19 in the translation landscape of Thessaloniki: A cross-disciplinary approach to the English translations of Greek public notices." *The Translator*. DOI: <https://doi.org/10.1080/13556509.2021.1926135>
- Lees, C. 2021β. "The translation landscape of Thessaloniki's Kastrá neighbourhood: Some qualitative findings from a cross-disciplinary approach to translated texts in public spaces." *Target* 33(3): 464-493. DOI: <https://doi.org/10.1075/target.20071.lee>
- Lees, C. υπό έκδοση. "Towards an alternative theory of the translation error: A sociolinguistic approach from the translation landscape of Thessaloniki." *Journal of Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts*.
- Lees, C. & Alfieris, A. 2019. "Racist discourse in the years of the Greek financial crisis: Evidence from the Greek press." *Journal of Greek Media and Culture* 5 (1): 45-67.
- Malinowski, D. 2019. "Learning to translate the linguistic landscape." Στο M. Pütz & N. Mundt (επιμ.), *Expanding the Linguistic Landscape: Language Policy and the Use of Space as a Semiotic Resource*. Bristol: Multilingual Matters, 58-74.
- Marshall, S. 2021. "Navigating COVID-19 linguistic landscapes in Vancouver's North Shore: official signs, grassroots literacy artefacts, monolingualism, and discursive convergence." *International Journal of Multilingualism*. DOI: 10.1080/14790718.2020.1849225.
- Martínez-Ibarra, F. υπό έκδοση. "An analysis of how business owners use Valencian and Spanish in the linguistic landscape." Στο P. Gubitosi & M.F. Ramos-Pellicia (επιμ.), *Linguistic Landscape in the Spanish-Speaking World. Issues in Hispanic and Lusophone Linguistics* 35.
- Milani, T. & Levon, E. 2017. "Queering multilingualism and politics: Regimes of mobility, citizenship and (in)visibility." Στο R. Wodak & B. Forchtner (επιμ.), *The Routledge Handbook of Language and Politics*. London: Routledge, 528-540.
- Mitsikopoulou, B. 2007. "The interplay of the global and the local in English language learning and electronic communication discourses and practices in Greece." *Language & Education* 21(3): 156-170.
- Munday, J. 2012. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 3^η έκδοση. Oxon: Routledge.
- Nord, C. 1999). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome.
- Ogiermann, E. & Bella, S. υπό έκδοση. "The interpersonal functions of public signs during the Covid-19 pandemic."
- Orrego-Carmona, D. 2019. "A holistic approach to non-professional subtitling from a functional quality perspective." *Translation Studies* 12 (2): 196-212.
- Pérez-González, L. & Susam-Saraeva, S. 2012. "Non-professionals Translating and Interpreting." *The Translator* 18 (2): 149-165.
- Pym, A. 2006. "Introduction: On the social and cultural in translation studies." Στο A. Pym, M. Shlesinger & Z. Jettmarová (επιμ.), *Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1-25.
- Scollon, R. & Wong Scollon, S. 2003. *Discourses in Place: Language in the Material World*. London: Routledge.
- Searle, J.R. 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. New York: Cambridge University Press.

- Sella-Sheffy, R. 2014. "Translators' identity work: Introducing micro-sociological theory of identity to the discussion of translators' habitus." Στο G.M. Vorderobermeier (επιμ.), *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 43-55.
- Sifianou, M. 1992. *Politeness phenomena in England and Greece: A Cross-Cultural Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Sifianou, M. & Tzanne, A. 2018. "The impact of globalisation on brief service encounters." *Journal of Pragmatics* 134: 163-172.
- Silverstein, M. 2006. "Pragmatic indexing." Στο K. Brown (επιμ.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 2^η έκδοση, τομ. 6. Amsterdam: Elsevier, 14-17.
- Wolf, M. & Fukari, A. (επιμ.) 2007. *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: John Benjamins.